

Світлина Дмитра Походжука. "Дочка в обіймах весни"

Наука жертовності

Галина ПАГУТЯК,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, м. Львів

1944 року священик з Добромиля відмовився тікати на Захід. "Хіба може пастир залишити свою отару?" Віряни його не видали: він усе життя пропрацював садівником у колгоспі, проводячи підпільно обряди. Його сад зараз заріс і здичавів.

Хлопчику 15 років, зв'язковому УПА, енкаведисти вирвали волосся. "Але я їм нічого не сказав!" Героїв не буває багато, але без них суспільство деградує. Звичайна людина має вибір так само: повестися як людина або впасти на саме дно. Як правило, вона не потрапляє у ситуації, загрозові для життя, і не здатна віддати життя за когось. Але життя без жертв не буває, особливо коли Батьківщині загрожує небезпека чи йдеться про майбутнє. Для багатьох українців не існує такого поняття, як майбутнє. Вони кажуть, що живуть задля дітей, а насправді не уявляють собі їхнє майбутнє, тобто, що світ, у якому житимуть їхні діти, слід уже зараз змінювати.

Чим не готові пожертвувати українці?

Роботою. Згадаймо, як покійно їхали вчителі на антимайдан, як голосували за того, на кого вказав директор. Вони боялися звільнення, хоча могли подати в суд або вчинити колективний опір. Боятися можуть тільки погані фахівці. Люди, які досконало знають своє ремесло, ніколи не залишаться без роботи, а їхня активна громадянська позиція рано чи пізно знайде підтримку і буде винагороджена. Життя — це боротьба з перепонами, а не бійка за шматок хліба. Якщо в житті немає драйву, воно просто нецікаве.

Кар'єрою. Терпіння і лакейство не мають нічого спільного зі смиренням та служінням. Я знаю людей, які могли

зробити блискучу кар'єру, але не хотіли опинитися у структурах гріха, тобто професійне середовище вимагало від них безчесних вчинків. Займатися улюбленою справою вони могли лише на найнижчих шаблях. Але як бути з тими, хто готовий зневажити свій народ, мову, країну, щоб отримати гранти від сумнівних організацій.

Комфортом. Як виявилось, відмовитися від російського телебачення та маргінальних соціальних мереж — це надто велика жертва. Не поїхати на заробітки в Росію — це неможливо. А від цього залежить перемога у війні з Росією, тобто чим далі українське суспільство від товаришів агресора, тим швидше настане ця перемога.

Амбіціями. Людина без морального стрижня і без достойного багажу знань і вмінь не має взагалі права на амбіції. А ті, хто наділений цими якостями, як правило, сумлінні, працелюбні і розважливі. Вони знають, коли можна задовольняти амбіції, а коли краще перечекати.

Родиною. Добровольці, які зараз воюють на фронті, знають, що можуть загинути, але ж у всіх є родини. Я знаю історію, як жінка народила дитину в кривці, потім віддала її родичам і коли йшла годувати, її підстрелили, і вона стекла кров'ю у лісі. І водночас я чула, як жінка хвалилась, що чоловік від повістки ховається в гаражі, а потім утече у Росію.

Грошима і статками. Тут усе зрозуміло. Найлегше офірують ті, хто заробляє гроші найважче.

А тепер, чим готові пожертвувати українці?

Честю. Слово це майже вийшло з ужитку, але згадаймо, скільки військових на самому початку війни поступилися офіцерською честю і стали зрадниками. Чи існує таке поняття, як честь судді,

поліцейського в сучасній Україні? А честь учителя, який не годен навчити учнів за зарплату, але вчить за гроші батьків? Честь лікаря, який не робить операції навіть тоді, коли кожна хвилина важлива, доки йому не дадуть грошей? Честь митця, який з комуніста мімікрує в націоналіста? Честь журналіста?

Свободою. У нашому корумпованому суспільстві слід максимально бути від нього вільним. Це така вузька стежка в болоті — крок убік веде до втрати гідності й честі. Ми надто сильно залежимо від оточення, яке обрали собі як найбільш відповідне, і щоб там залишитися, готові позбутися права вибору. Ну, а поняття свободи слова дуже деградувало в XXI столітті. Свобода слова, яка не діє для блага, рано чи пізно стає елементом світу зла.

Гідністю. Якщо йдеться про якісь переваги — гроші, влада, успіх, та навіть найменша вигода — з гідністю розлучаються дуже легко. Батьки, заражені духом конформізму чи авторитарності, не здатні прищепити дитині гідність. Гідність — це як імунітет, без нього людина хворітиме все життя.

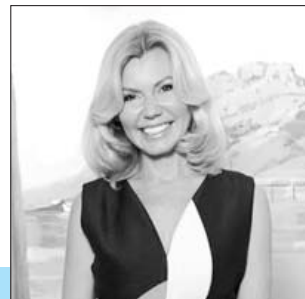
Що чекає людей, які не здатні пожертвувати комфортом, амбіціями і т. ін.? Сумна самотня старість, хвороби, відчуття непотрібності, стареча деменція та інші неприємності. Змарноване життя. Ось чоловік 85 років, колишній зв'язковий УПА, який 18 років просидів у тюрмах. Він сідає в маршрутку, їде до міста, щоб показати маленький музей. Він стрункий, веселий, бадьорий, здоровий, громадський активіст. Він не просить для себе пенсії чи орденів, як колишні енкаведисти. Він нічого не втратив і все здобув. Він — щаслива людина, бо він жертвував, але сам ніколи не був жертвою. А причина проста — не дозволяти обставинам панувати над собою.

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

2-3

ПЛАТФОРМА #SOSМАЙБУТНЄ

4-5

З РОСИ Й ВОДИ МИКОЛІ СТРАТИЛАТУ!

9

ВЧЕНИЙ, ПРОСВІТЯНИН, ДУХІВНИК

13

ОПІШНЯНСЬКА ГОНЧАРКА

15

Уманці вшанували жертв більшовизму

Юрій КИСЕЛЬОВ,
просвітянин, м. Умань

Українська патріотична громадськість вшанувала мільйони жертв комуністичного терору, який у ХХ сторіччі прокотився нашою Батьківщиною. Не лишилися осторонь жалобних заходів і уманці. Організатором і ведучим скорботної акції був уманський козацький отаман Володимир Сивак, відомий своєю невтомною організаційною та добродійною діяльністю.

Активну участь у заході взяли її члени ВУТ “Просвіта”, очільники первинного просвітянського осередку Уманського національного університету садівництва Іван Пахольчук і Юрій Кисельов. Серед промовців були голова Уманської міської організації КУН Ярослав Балановський, гість із Вишгорода, що під Києвом, — керівник місцевого історико-культурного музею-заповідника Вадим Перегуда, а також козацькі отамани суміжних із Уманським районів, зокрема

Жертви комуністичного терору — сліди злочинів більшовиків, викриті в перші дні німецької окупації Умані

Маньківського, Христинівського, Катеринопільського. Власного вірша, присвяченого жертвам більшовицьких репресій, прочитав просвітянин Олег Рибак.

На завершення литію за загиблими відслужив настоятель храму УПЦ КП села Городьське, що під Уманню, отець Миколай.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Радянське керівництво викреслило тему Голодомору 1932—1933 рр. із газет, шкільних підручників, літератури, музики, художнього мистецтва. Але не з пам'яті українського народу. А з проголошенням незалежності 1991 року з'явилася перша художня кінострічка Олесея Янчука “Голод 1933”, видано перші інтерв'ю свідків, які пережили Голодомор. І нині українці досліджують, записують спогади очевидців Голодомору, знімають фільми про 1933-й, створюють художні твори.

Фотосет “Голодна воля” створили 2015 року Ліла Перегуда та Ксенія Пілявська. Дев'ять чорно-білих фото є емоційним вираженням переживань трагедії Голодомору поетеси і музиканта Ліли Перегуди, яка відтворила образ Жінки-Смерті/Жінки-Пам'яті з 1933 р. А допомогла передати образ фотограф Ксенія Пілявська. Зйомки відбувалися у Національному музеї народної архітектури і побуту України, а одяг — це особисті речі Ліли і Ксенії. До цього світлина виставляла лише у соціальних мережах.

Образ Пам'яті Голодомору

Національний музей “Меморіал жертв Голодомору” презентував фотовиставку “Голодна симфонія”.

Ця трагедія назавжди залишиться у пам'яті українців, як найстрашніша сторінка нашого минулого. Українцям та світовій спільноті потрібно визнати, що український на-

род став жертвою тяжкого злочину, який ніколи не повинен повторитися. Нам потрібно усвідомити, що ми нащадки тих, хто загинув у тяжких муках.

З надією в майбутнє, зберігаючи пам'ять минулого

Олександра КАСЬЯНОВА,
прес-центр ІФ

Це сталося вранці, о 5 годині, навесні, коли цвів бузок. Повні машини людей (жінок, людей похилого віку та дітей) під наглядом солдатів їхали на вічне поселення у степи Середньої Азії. Це був наказ Сталіна — депортувати більше 200 тисяч кримських татар із рідних земель до Сибіру за співпрацю з нацистами. Минуло вже багато років, але події ночі з 17 на 18 травня 1944 року не можна згадувати без сліз. В Україні 18 травня — День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. Він відзначається також як День боротьби за права кримських татар. Уже третій рік поспіль цього дня біля Головного корпусу КНУ ім. Т. Шевченка, поруч із українським та університетським, під звуки двох гімнів піднімають кримськотатарський прапор і хвилиною мовчання вшановують пам'ять жертв депортації.

У пам'ятному заході вшанування жертв геноциду взяли участь Уповноважений Президента України у справах кримськотатарського народу Мустафа Джемільев, ректор КНУ ім. Т. Шевченка Леонід Губерський, проректори, завідувач кафедри тюркології Інституту філології Ірина Покровська, викладачі та студенти-тюркологи, голова правління ГО “Кримська родина” Аніфе Куртсеїтова, координатор комітету із захисту прав кримськотатарського народу Синавер Кадіров, співробітники університету.

Мустафа Джемільев зазначив, що 73 роки тому радянська влада здійснила злочин проти кримськотатарського народу задля процвітання “руського міра”. У ті роки кримські газети відкрито писали про спробу знищення нації в ім'я територіального розширення “руського міра”. Таке не пробачають і не забувають. Кримські татари, які лишилися

живими після геноциду 1944 року, більше ніж півстоліття боролися за повернення на історичну батьківщину та за відродження втраченого. “Ми повернулися, не проливши нічної крові, у результаті відчайдушної боротьби, — зауважив Мустафа Джемільев. — Ми почали лікувати рани, але трапилася нова акція окупації земель кримських татар. 2014 року відбулася анексія Криму, окупували наші землі та встановили бандитський режим. Ми знову були вимушені депортувати”. Нині більшість кримських татар проживають на материковій Україні, держава всіляко підтримує депортованих. Кримські татари, і ми, українці, вірять, що окупанти неодмінно полишать наші землі та нестимуть відповідальність за скоєне.

Також у день пам'яті у Центрі кримськотатарської мови і літератури Інституту філології студенти декламували вірші відомих кримськотатарських поетів.

Троє в човні, не рахуючи мови

Виступ на церемонії вручення премій ім. В. Свідзінського та Д. Нитченка Івану Малковичу, Ларисі Масенко, Івану Ющуку.

Павло ШИРИЦЯ,
поет, лауреат літературної премії ім. Б. Нечерди
Фото Валерія СОЛОВІЙОВА

Саме так я можу найлаконічніше означити цьогорічних лауреатів премії Свідзінського і Нитченка. Троє — це наші лауреати, човен — це справи, які вони роблять, а мова — це річка, яка їх несе. І тут передовсім важливо те, що дбають мандрівці-подорожани не так про човен і комфортність свого сплавляння в ньому, як про правильність курсу і — про плин та життєдайність самої ріки. По суті, наші лауреати — це своєрідні мовні екологи, які мають за найбільший свій пріоритет, здавалося б, майже неможливе, — щоб річка увійшла в свої колишні береги. Адже зовсім не дарма й не випадково ще далекого і ще радянського 16 березня 1991 року Іван Малкович написав, на моє відчуття, дуже точні і, як виявилось, навіть пророчі рядки у вірші “Кубанщина”: “Кордони наші вкаже пісня / і черепи в очеретах”. Саме так уже сталося в Криму і на Донбасі, — мовний кордон “поклав на лопатки” кордон географічно-територіальний. Там не було визначальної більшості цієї пісні, яка б указала кордон, і не було достатньо сил оберегати крихітну свічку літери “І” від північного вітру “руського міра”. Власне, саме про потребу збереження мовного кордону одні з перших заявляли на повен голос у своїх дослідженнях і публікаціях цьогорічні лауреати пре-

мії Нитченка Лариса Масенко й Іван Ющук, — це вже після них тезу підхопили журналісти й громадські діячі, і праця наших мовооборонців (окрім нинішньої премії) ще не оцінена належно.

У циклі “Кахляна буколіка” І. Малкович пише: “Ще чуто пісню, але й з неї / Повитівав Дунай”. Проте в іншій вірші “Від Ангола до Янгола” є слова: “Стоять як вартові (...) Ангол і Янгол / ...жодна нечисть не пройде”.

У поемі “Сізіфова земля” І. Малкович пише, що українці “володарі сізіфів землі”: “Ми народжені в Сізіфівій землі, / де треба знову й знову все починаючи / заново і ще раз / ще раз ще раз / і мовби вже ось-ось / і знов спочатку”, однак закінчується поема тим, що потроху “стирається матриця наша сізіфна” і постають українці, здатні “з океану туги” зробити “грудку потужності”, бо, цитує: “Тут дозріває Сила”. Іван Малкович разом із Ларисою Масенко та Іваном Ющуком сіють у масовій свідомості зерна чіткої формули: “українське означає якісне”, — тільки така добровільна українізація має перспективу в Україні.

Отож, мовлячи про цьогорічних лауреатів премії Свідзінського і Нитченка, можна говорити про три потужні оборонні вежі нашого мовного кордону. Залишається, шоправда, неабияк подбати про пісню, яка відновить Річку-мову в її колишніх берегах. А ще — не розгойдувати човен. Дякую лауреатам за своєчасність зробленого і дякую журі за точність вибору!

Нащадки героя роману І. Корсака приїхали з Бельгії

Три роки тому у видавництві “Ярослав Вал” вийшов роман Івана Корсака “Мисливці за маревом”, де виведений образ Данила Братковського. Поет, борець за віру і людську гідність, був страчений польською владою 1702 року в Луцьку. В передсмертному заповіті його є пристрасне звернення до нащадків. І ось вони, немов почули голос славетного родича, приїхали з Бельгії в Луцьк вклонитися пам'яті предка, причисленого Українською православною церквою Київського патріархату до лику святих.

Клавдія ТРОФИМУК

Владислав і Віктор Братковські з синами Володимиром і Дмитром відвідали Музей історії луцького Хрестовоздвиженського братства, Святотроїцький кафедральний собор, Музей ікони, Хрестовоздвиженську церкву та інші знакові місця, поклали квіти до пам'ятної дошки на середньовічній площі Ринок, де був страчений Данило Братковський.

Андрій Бондарчук, засновник Музею братства і фундатор видання книги Д. Братковсько-

го “Світ, по частинах розглянутий”, вручив гостям пам'ятні медалі. Письменник Іван Корсак ознайомив Братковських з культурно-оздоровчим комплексом “Адреналін”, картинною галереєю, розповів про історію Луцька й Волині та подарував свій роман.

Гості побували також у селі Свищів Рівненщини, де був колись родовий маєток Братковських і де передбачається встановити пам'ятний знак. Автором його буде Дмитро Братковський, архітектор за фахом.

Раїса ГУСЛЕНКО

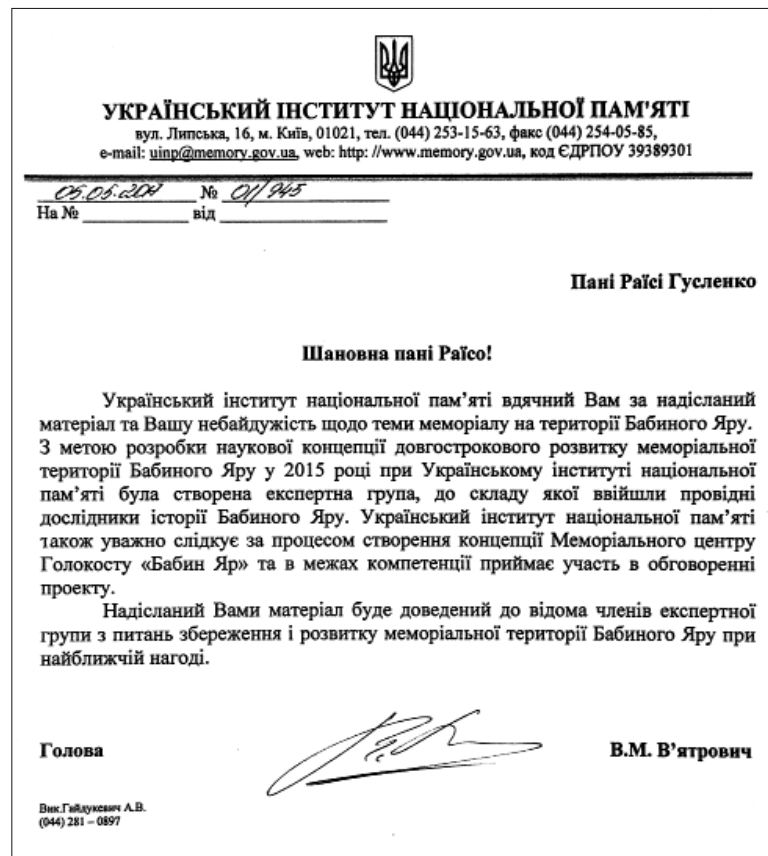
Вересень 1941-го. В окупований фашистами Київ за дорученням Гітлера прилетів гауляйтер Кох, щоб витягнути все з України. До останнього. Його гучну промову транслювали всі столичні радіостанції Європи та світу. Він славив Гітлера, декларував божевільні імперські цілі: перспективи кожного солдата Рейху — отримати на душу 45 гектарів української родючої землі. Лунали тотальні заклики Еріха Коха: “Смерть слов’янству, смерть більшовизму, демократичній розпусті і огидній претенціозності різних меншинств! Смерть євреїству!” (О. Довженко). Вже 29 вересня 41-го почалося тотальне знищення людей у Бабиному Яру. Головним катом убійних був гауляйтер Кох. Підрядним йому в цих злочинах проти людства в Бабиному Яру від Рейху був Ейхман. Сотні тисяч розстріляних. Євреї, українці, полонені, українські націоналісти, серед яких була Олена Теліга; підпільники, партизани, цигани, заручники незліченних облав. За одного убитого німця розстрілювали тридцять українців.

Київ. 29 вересня 2016-го — вечір пам’яті убійних у Бабиному Яру. ЗМІ широко висвітлювали і засідання Верховної Ради, і вечір, і виступи державних та громадських діячів, науковців. Вони були присвячені дню пам’яті розстріляних. Читали по радіо повний текст зарубіжного видання повісті А. Кузнецова “Бабин Яр” та авторські коментарі до неї. Обговорювали проблеми, пов’язані з проектом нового меморіалу пам’яті жертв нацизму.

Побіжно натякнули на одну з трагічних подій у Бабиному Яру. Її яскраво описав О. Довженко в “Щоденнику”. Наведу цей запис від 26/V[19]42 та епіграф до нього “Іди своєю дорогою”:

“Тринадцятого січня 42-го року в 30-ти градусний мороз — у Києві на Подолі було оце і ніколи не повернеться — вели по вулиці з тюрми роздягнених, в одних трусах, і босих, у кайданах сто чоловік матросів на розстріл через увесь Київ. Ішли, бряжчали кайданами невольники на рідній землі. Народ дивився і завмирав од страху. А німоті того тільки й треба. Ведуть собі та на бранців хижо поглядають. На грудях автомати, а в грудях вовчі душі. Не витри-

Дорогою до Бабиного Яру

мали люде. З ризиком для нещасного злиденного життя знімали з себе манатки і кидали засудженим на плечі.

— Не треба, дійдем і так. А ви собі гуляйте. Діждались гітлерівської волі, гуляйте, множитесь, раби!

— Давай, хлоп’ята.

Затягли моряки свою пісню “Раскинулось море широко” і пішли на страту. Вони забули про нечуваний мороз, що палив їх огнем. Голі і босі, з піднятими гордо догори головами, вони бачили перед собою рідне блакитне море і співали востаннє йому славу”.

Про героїчну смертну ходу моряків згадує і д.т.н. професор Ю. А. Шумилов. Певно, не одну таку групу моряків вели на розстріл. Осінь 41-го. Юрію Андрійовичу на той час ішов сьомий рік. Його брат Ігор був старшим на чотири роки. Мешкали вони на розі вулиці Павлівської та Тургенівської, яка виходила на вулицю Артема. Було дуже холодно. Юрась та Ігор, як і всі навдивовиж допитливі хлоп’ята, дивилися, що по вулиці Артема вели

колону моряків. Було їх близько півтора. Закривавлені, ішли вони строем у порваних закряканих тельняшках, бушлатах, брюках. Трималися мужньо. З їхніх скривавлених уст злітала в київське небо пісня “Врагу не сладеться наш гордий “Варяг”. Вели їх на розстріл до Бабиного Яру. Моряків з гордо піднятими головами супроводжували дві колони фашистів. Зліва і справа. Ішли рядами. По п’ять німчур з автоматами нагогого в кожному ряду обох колон. Так пройшли свою останню путь моряки. Прямою ходою і з пісню.

Юрась та Ігор дивились, як у вересні-жовтні 41-го по вулиці Артема йшли євреї. Вони не знали, що це їхня остання путь. До Бабиного Яру. Тоді зліва і справа — на тротуарах вулиці — стояли поодинокі поліцаї. Юрій Андрійович — живий свідок трагічних подій. Спогади про них мені переказала С.О. Шумилова — його дружина.

29 вересня 2016 року в стінах Верховної Ради пролунали звинувачення на адресу українців у пособництві їх фашистам

при знищенні євреїв. Це обурило багатьох українців. Обурило їх також те, що в укрупнених начерках, які повинні бути сутністю проекту новому Меморіалу Пам’яті, не було пропозиції відтворити героїчну смертну ходу моряків, яких вели вулицями Києва на розстріл. Заслугує великої уваги запис О. Довженка від 4/V 1942 р. “Якщо вся доблесть синів України у Вітчизняній війні, всі жертви і страждання народу і вся переможна сила після війни хитроумними руками і перами відповідних молодців оформиться в єдиний котел, а на рахунок українців цими ж такими руками випреться штучно утворена гітлерівська петлюрівщина і антисемітизм з усіма наслідками м’ясорубок, краще мені вмерти і не знати більш людської підлості і бездонної ненависті, і бездонної вічної брехні, якої оплутані ми”.

Бо на фронті, — стверджує О. Довженко, — “справжнє братство народів-бійців. Всі народи, всі нації — всі рівні. У всіх однакова любов до Батьківщини, до дітей”. А до визволення від фашистів Києва з Сибіру, Середньої Азії та Казахстану “хазяями повернулося багато втікачів, тих, що на початку війни повтікали з чемоданами у грузовиках і поїздах, рятуючи свою душу.. Прокурорів та суддів, напрактикованих ще з 37-го року” (І. Михайлин). Можливо, їхніми хитроумними руками і перами був зроблений акцент на пособництві українців у знищенні євреїв. Не розголошувалося про те, що Успенський собор у Лаврі злетів у повітря завдяки спецслужбам; замовчувалося те, що євреї зустрічали хлібом-сіллю “цивілізованих європейців” — фашистів у Києві 41-го: в епоху, коли за кожний клаптик рідної землі платили кров’ю і життям. Спільнота кожного народу має дециму зрадників. Але не про українців сказано в Біблії: “Вони розумні на зло, але добра чинити не вміють” (Єремії, Розділ 5, 22). “Зла випало на його долю стільки на одне покоління, що вистачило би і на десять колін” (О. Довженко про український народ). Тому об’єктивну оцінку геноциду в Бабиному Яру повинні дати історики та військові спеціалісти.

Безмірним стражданням народу мають бути протиставлені не підозра і зарозуміла пиха, а милосердя і прощення. Тож усі, на чий рід впала тінь пособництва і зради (і не тільки українців), нехай змиють зло зі своїх сердець покаянням, щоби не відступити від Бога.

Щоби всепрощення допомогло мобілізувати могутні внутрішні психо-моральні сили народу.

І щоби народ унаслідок наразі набутого воєнного досвіду усвідомив необхідність консолідації нації. Щоб замість ідеї соціальних конфліктів (війна всіх проти всіх) піднести ідею національної єдності. Щоб Україна перестала бути здобиччю, поживою, та в єдності народній почала зводитись на ноги. Самостійно. Бо гаранті безпеки після ядерного роззброєння принесли нам війну.

Постає питання, чи мають право розстріляні моряки, підпільники, партизани, українські націоналісти, заручники незліченних облав, футболісти “Динамо” утвердити свою мужність, гідність, патріотизм у новому меморіалі пам’яті убійних у Бабиному Яру? Адже вони, як і всі розстріляні, були на той час радянськими людьми в окупованому Києві. Всі вони — жертви злочину проти людей, проти людяності. Доля кожного з них — це одна з трагічних сторінок в історії Києва 1941—43 рр.

На мою думку, розстріляні моряки мають повне моральне та історичне право на відображення їхньої героїчної ходи в новому меморіалі. Без надії сподіваюсь, як сказала Леся Українка, — що ця невеличка стаття буде надрукована. Тому хочеться, щоб усі небадужі до трагедії Бабиного Яру читачі висловили ставлення до утвердження права всіх убійних в Бабиному Яру, зокрема і смертної дороги моряків, у новому меморіалі. Щоб його створення було об’єктивним і стало виявом державного розуміння свободи та усвідомлення покаяння і прощення як необхідної умови єдності нації. Хочеться, щоб творцями нового меморіалу були люди, що знають ціну добру, всепрощенню і допомогти в лиху годину історії. Щоб меморіал пам’яті став дзеркалом живих, в якому відображено об’єктивне, чутливе, розумне втілення співчуття до пам’яті всіх убійних та вічну пам’ять про них.

На Верецькому перевалі незабаром постане меморіальне кладовище січовиків Карпатської України

Ігор ГАЛУЩАК,
Львів

У жовтні-листопаді 2008 р. комунальне підприємство Львівської обласної ради з питань здійснення пошуку поховань учасників національно-визвольних змагань і жертв воєн, депортацій і політичних репресій “Доля” за дорученням Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам’яті жертв війни та політичних репресій провело пошук місць поховань вояків Карпатської Січі на Верецькому перевалі. Дослідження проводилися в околиці сіл Жупани Сколівського р-ну Львівської області та Верб’яж Воловецького р-ну Закарпатської області. Як засвідчили знайдені під час розкопок матеріали, це були вояки Карпатської Січі — галичани, роз-

Роботи з будівництва та облаштування меморіального кладовища січовиків Карпатської України на Верецькому перевалі нині завершуються. Принаймні в цьому переконалися голова Львівської обласної ради Олександр Ганущин і керівник КП “Доля” Святослав Шеремета, котрі разом із керівництвом Сколівського району та підрядниками виїхали на місце, аби перевірити стан та якість виконаних робіт.

стріляні на Верецькому перевалі у березні 1939 р. Значимо, що військовим органом Карпатської України була мілітарна організація “Карпатська Січ”, початки якої сягають листопада 1938 року. Своім основним завданням організація вважала захист Закарпаття від нападів угорських і польських диверсійних загонів. Найбільша битва розгорнулася 15 березня на Красному полі — рівнині, що лежала на правому березі Тиси поблизу Хуста. В цьому бою загинуло близь-

ко 230 січовиків, чеських воїнів і добровольців. На центральному напрямі бої відбулися на околиці міст Сваляви та Іршави. Січовики втратили близько 200 убитими і понад 400 пораненими; в полон було взято близько 300 осіб. У боях по лінії фронту від Королева до Хуста угорці полонили багато чехів і 450 січовиків, серед яких було чимало галичан. 18 березня 1939 р. останні захисники Карпатської України припинили опір. Убитих січовиків поховали на Верецькому перевалі, за

кілька метрів від лінії тодішнього кордону. На братській могилі поставили дерев’яний хрест. Інші групи січовиків розстріляли праворуч від перевалу з боку Глухівського верху та поблизу глибокої долини. Тут було вбито 230 вояків Карпатської Січі. Загальна кількість січовиків, розстріляних на Верецькому перевалі, становила близько 600 осіб.

Нині на місці меморіального кладовища уже встановили кілька десятків хрестів, облаштували територію. Тепер ставитимуть великий центральний хрест. Поряд із пам’ятним місцем розташують інформаційний щит, написаний чотирма мовами: українською, англійською, угорською та польською. Окрім цього, проведуть роботи з благоустрою території.

Наталія Заболотна: «Я не вірю балачкам, тому роблю справу, не оглядаючись і не зупиняючись»

Для багатьох ім'я Наталії Заболотної — синонім успіху. Ця жінка не тільки ідеально знає свою сферу й уміє нею зацікавити, а й створює такі масштабні проекти, про які не забувають. Саме її ім'я символізує розквіт “Українського дому” і “Мистецького Арсеналу”.

Нині ж приїхала до Наталії Заболотної в її “Art Ukraine Gallery”.

Так, знаю, що інтерв'ю довге. Так, можливо, і відходить епоха long reading. Але хто прочитає це інтерв'ю до кінця, той здобуде набагато більше, ніж вкладений у читання час. Тому що тут інформація, яка здатна пробудити, навіть якщо ми думаємо, що не спимо.

— Наталіє, серце “Мистецького Арсеналу” змусило битися саме Ви, впливши через двісті років пророцтво німецького архітектора Йогана Міллера, який сказав: “Ви зрозумієте, що цей музей я будував не для зброї, а для людей”. Цей факт я почула від Вас під час радіоінтерв'ю в один із днів “Арсенале-2012”. Вас розлучили з “Мистецьким Арсеналом”, але Ви не зупинились: створили і відкрили нову розкішну галерею.

Що допомагає Вам рухатись вперед?

— Саме життя.

Півроку тому заснувала й очолила Art Ukraine Foundation, але те, чим займаємось, — це більше, ніж мистецтво. Ми тут генеруємо сенси, смисли, законопроекти і велику програму соціокультурного розвитку нашої країни. Я вважаю, що зараз такий час, коли дуже добре, що всі, хто може, хто здатний бути енергійним, роблять точкові проекти. Але порятунком нашої країни — у фундаментальному підході до соціокультурної сфери. Усім потрібно подивитися, як ми живемо, озирнутися навколо і зрозуміти, що потрібно негайно розпочати змінювати нашу Україну. Змусувати виконувати свої обов'язки тих, хто звязав їх де-юре виконувати. Подивитися, у які школи і на які гуртки ходять наші діти, чи взагалі є куди ходити? Як до них ставляться? Хто вчителі вчителів наших дітей?

Я вважаю, що культура — це глобальний безпековий термін. І чомусь так склалося, що у нас знижується її значення. Хоча культура — це сфера національної безпеки країни. І якщо ми негайно цього не збагнемо, то навіть було розпочинати розмови й маніпулювати термінами, що на вулиці триває гібридна війна? Велика частка і причина цієї війни — це те, що в нашій країні завжди було ставлення до культури, як до “культури”. Саме тому мій мистецький простір — це точка опору, певною мірою штаб-квартира.

Сюди приходять багато діячів культури, політиків, філософів, аналітиків, політологів і це люди не випадкові.

Серед них дуже багато симпатиків нашої нової платформи.

Країна наша не зміниться сама по собі — потрібно негайно діяти. Оголоти нерв нації, нерв країни. Щоб люди самі сказали, що їх не влаштовує у цьому суспільстві, чого їм не вистачає. Що вони не миритимуться з тим, що занедбані наші пам'ятки архітектури, відсутні культурні центри і будинки культури в селах. Я вже говорила, що якщо в селах зникають сільські клуби, то в Києві на Печерську Будинки культури перетворюються на сільські клуби. Тобто, нам потрібно змінити парадигму ставлення до людини, до особистості, почати її поважати,

цінувати і сприяти її розвитку, як гарантує 23 стаття Конституції.

Є ще репутаційний зиск. Є оцей корінь самоусвідомлення, самоідентифікації. Кожна людина має пишатися своїм селом, своїм містом, своїм регіоном і держава має це підтримувати.

— Ви залишаєтесь людиною мистецтва, і водночас стали автором законопроекту “Про державний фонд гуманітарного розвитку України”, а також ініціювали соціальну платформу #SOS-майбутнє. Чому для Вас і для громади важливо до цього долучитися?

— Законопроект неможливо створити за місяць чи за три. Законопроект про “Державний фонд гуманітарного розвитку” я з однодумцями розробляла впродовж п'яти років. І “Мистецький Арсенал” мене сподвиг замислитися над тим, чому при кількох президентах ми не можемо збудувати титульний музей нашої країни? Маючи ресурси і начебто бажання. Але брак пріоритетів, небажання аналізувати, наскільки це важливо зробити цінним, моральним, ментальним, мати багато економічних зисків. Завжди це питання культури відкладали на потім, бо начебто шкода грошей. Але я їздила до багатьох країн, вивчаючи досвід саме із цього питання.

Чому різні країни мають у своїх пріоритетах розвиток людини? Мають стабільну стратегію культурного розвитку? Мають культурний туризм у великому сегменті? Людям цікаво туди приїздити. Чому у нас усе навпаки? Чому починаємо бути у світі країною-лідером з дитячого алкоголізму, дитячого паління. Тобто, з усього комплексу соціальних хвороб, розповсюдження ВІЛ-інфікованих. У XXI столітті... Щороку у нас на десять відсотків стає більше наркоманів.

Чому держава, маючи таку статистику, не б'є на сполох? То-

му, що у нас політики приходять на дуже короткий термін. Вони не хочуть займатися глобальними речами. Якщо держава не займається культурою власних громадян, то їхньою культурою займається інша держава. Що в нас і сталося.

Вивчаючи досвід інших країн, ми вивчили досвід Великої Британії, де за двадцять років країна із суспільства маніакально-залежного від монополіста Національної лотереї (що потягло за собою весь спектр хвороб, незалежно від політичної кон'юнктури, від бажання чи небажання того чи того прем'єр-міністра, чи міністерства фінансів) створила механізм оздоровлення суспільства. Після того, як вони відчули, що у суспільстві якась непевність зародилася, не проявлена депресія — створили закон про фонд “Добрих справ” — фонд “Good causes”, який працює двадцять років поспіль. Він недоторканий. Із відрахувань від прибутку Національної лотереї Британії фінансують на проектних, грантових засадах усі соціокультурні потреби громадян. За рахунок грошей фонду “Добрих справ” фінансують реставрацію пам'яток архітектури, модернізують музеї, прокладають нові туристичні маршрути, стимулюючи внутрішній і зовнішній туризм, наповнюючи державний і місцевий бюджети, даючи змогу створювати маленькі бізнеси по маршрутах до великих замків для місцевих громадян. За гроші фонду “Добрих справ” фінансують культурний продукт: фестивалі, бієнале, виставки, кіно. Десятки тисяч стрічок, фільмів і мультфільмів створено за цей період. Відкривають дитячі і юнацькі спортивні школи, спортивні майданчики, створюють різноманітні змагання. І за 20 років у них є абсолютно переконливий успіх: п'ятсот тисяч проектів реалізували! Вони вклали в соціокультурну

Наталія Заболотна — арт-менеджер, засновниця і видавець журналу “ART UKRAINE”, президент Art Ukraine Foundation. Директор “Українського Дому” (2006—2010) та “Мистецького Арсеналу” (2010—2016). Комісар Першої Київської міжнародної бієнале сучасного мистецтва “ARSENAL 2012”. Входила до рейтингів українських ЗМІ “ТОП-100 найвпливовіших українців”, “Людина десятиліття”, “100 найвпливовіших жінок України”, “ТОП-100 людей культури нового часу”.

сферу за двадцять років сорок мільярдів фунтів стерлінгів. Їм нема на що витратити гроші? І також криза. Але вони розуміють, що вкладаючи в культуру, вони економлять на іншому — на тюрмах, на наркодиспансерах, на психіатричних лікарнях і на бюджеті Міністерства охорони здоров'я.

В Естонії також є подібний досвід — це фонд “Культурний капітал”, який за рахунок шкідливих індустрій (алкогольної, тю-

тюнової і азартної) також фінансує на грантових засадах культуру і спорт; створює різні стартапи, цікаві фестивалі, соціокультурну і гуманітарну сфери.

Є унікальний досвід Ісландії, де 15 років тому збагнули, що суспільство із шаленою швидкістю котиться вниз. 25 % підлітків із 12 до 17 років були наркотично залежними, курили марихуану, близько 20 % дітей регулярно вживали алкоголь та були залежними від паління. Суспільство просто перетворювалося на гетто криміналітету: в Ісландії на той час був найвищий рівень підліткової злочинності. Тому була чітка державницька політика: тут збудували шалену кількість спортивних комплексів, басейнів, різних майданчиків: тенісних, волейбольних, неймовірну кількість цікавих культурних центрів, модернізували музеї, бібліотеки. І таким чином забрали дітей з вулиці. Це робили не примусово. Дітям створили цікаву спортивну і культурну інфраструктуру. Зараз там не побачиш на вулиці дітей з цигаркою чи пляшкою пива. Сьогодні у них еталон — культурна й освічена людина. За 15 років у країні фактично подолали дитячий алкоголізм і наркоманію, поборили підліткову злочинність. І зараз маленька Ісландія є лідером з євро-чемпіонатів. У них тренд спорту і культури.

Презентація першого в Україні онлайн-реєстру порятунку об'єктів культурної спадщини

А що у нас? Ми маємо політику культурної ампутації, останньою краплею стала нещодавня заява міністра культури про те, що скорочуватимуть час навчання у сфері позашкільної академічної освіти. Це музичні і художні школи, школи мистецтв, гуртки. А це виховання музикантів, оперних співаків, художників — уся ця професійна сфера перетвориться на сферу гуртків самодіяльності. Я не могла в це повірити. Але спростування досі немає. Отже, вони свідомо роблять такий крок.

Жахливою є статистика, що з 32-х тисяч сільських клубів 16 тисяч перебувають у незадовільному стані, закриті, розбиті або просто не виконують своєї функції. А в маленьких містечках, районах, у селах ситуація взагалі разюча. Якщо в Києві діють приватні гуртки, хоч і недосконалі й занадто комерціалізовані, то в селах і цього немає.

Ми зрозуміли, що потрібно діяти і започаткувати таку громадську платформу #SOSмайбутнє, яка покликана бути голосом людей. Це фактично народна інвентаризація суспільства. Ми закликаємо людей фотографуватися з табличкою #SOSмайбутнє на тлі об'єктів, доля яких викликає у них занепокоєння.

Мама з дітьми фотографуються на тлі розвалених сільських клубів, бо їм нема куди водити своїх дітей. Є дітлахи, які фотографуються у спортивних секціях, влаштованих у підвалах житлових будинків, де нічим дихати, нема елементарних умов.

Діти села Копилів Макарівського району Київської області кажуть, що раніше в них була прекрасна школа в маєтку поміщика фон Мекк, у якого протягом двох із половиною років мешкав Петро Чайковський. Ця школа гриміла славою на весь район. Але потім її просто закрили, і сучасним дітлахам нікуди ходити, фактично залишається лише вулиця. І нема чим пишатися. Тобто є ще репутаційний зиск. Є оцей корінь самоусвідомлення, самоідентифікації. Кожна людина має пишатися своїм селом, містом, регіоном, і держава повинна це підтримувати.

До того ж діти, дорослі фотографуються на тлі не лише знижених сільських клубів, басейнів без води, культурних центрів, занепалих музеїв, а й навіть тих, що є національним надбанням. Скажімо, відомий мистецтвознавець Дмитро Горбачов сфотографувався на тлі Національного художнього музею. Цей головний музей країни нецікавий широкому загалу. Він вимагає негайної модернізації. 97 % національного надбання країни фактично весь час перебуває у його фондосховищах.

Ми вирішили започаткувати цю акцію, і перший етап — проведення силами небайдужих активістів народної інвентаризації соціокультурної сфери країни. Були надзвичайно вражені швидкою реакцією на цю ініціативу. Сотні людей надсилають світлин-

ни. Когось турбує розораний степ, землі заповідника в Одеській області. Кургани, які є здобиччю чорних археологів. Доля дітлахів і те, що їм немає чим зайнятися після школи. Вони талановиті, хочуть розвивати свій потенціал, займатися улюбленими справами. А їм нічого не залишається, окрім кіоску з дешевим пивом. І багато світлин до нас надходить із пам'ятками архітектури, які перебувають у жалюгідному стані. Скажімо, в Ізяславі Хмельницької області в центрі міста є п'ять замків XV століття. На форумі громад у Львові до мене підійшла дівчина і сказала, що вони не перебувають на балансі у жодної гілки влади. Ні на балансі Мінкульту, ні області, ні міста, ні району: вони просто знищуються, руйнуються. Їх вандалять. А якщо реконструювати один замок або сузір'я замків, який це розкішний маршрут буде? І знову-таки, це збереження спадщини для нащадків і для самих себе, — це святе, але це ще й водночас формула економічного успіху країни.

— **Який наступний крок громадської платформи #SOSмайбутнє?**

— Ця платформа розвивається з шаленою швидкістю, до того ж ще й саморозвивається. Наша глобальна мета — створення порталу “Добрих справ” (це робоча назва), як у Великій Британії фонд “Добрих справ”. Днями, за

Офіційний старт ініціативи #SOSмайбутнє

го, патріотичного, ментального, соціального.

— **Тобто Ви не просто говорите про проблему об'єктів соціокультурної інфраструктури, які перебувають під загрозою, а й створюєте прецеденти, які вказують вихід із такого стану?**

— Так. І третій етап — створення потужного веб-ресурсу на базі онлайн-реєстру, який і стане порталом “Добрих справ” із концепцією краудсорсингу та краудфандингу, де волонтери, населення, меценати, бізнес, міжнародні донатори, а також держава зможуть спільними зусиллями та коштом відновлювати занедбані об'єкти соціокультурного призначення. Якщо в громаді є 20—30 % коштів на реставрацію замку, вона не може розпочати роботи знаючи, що через рік вони закінчаться, і все, що зроблено на початку, руйнуватиметься. Ми пропонуємо механізм кооперації, відтворення України разом. Також ми комунікуємо з міжнародними донаторами, щоб вони теж сприяли творенню цієї інтерактивної мапи, щоб долучалися зі своїми грантовими програмами відтворення гуманітарної сфери. Тобто, працюємо не на процес, а на результат. Хочемо мати реальну картинку і створити дорожню мапу вирішення соціокультурних проблем. Як це було вписано у нашому проекті закону “Про державний фонд гуманітарного розвитку України”. Знову-таки, на ньому хрест не ставимо. Ми до нього ще повернемося.

Але не хочемо втрачати жодної хвилини і не чекатимемо, поки держава скаменеться, ми діємо. Адже втрачаючи день, втрачаємо ще одну дитину, втрачаємо долі, втрачаємо сім'ї, втрачаємо країну врешті-решт.

— **Якщо найбільшим гріхом вважаєте байдужість, то що вважаєте найбільшою цінністю людини?**

— Найбільша цінність — людина. І вона має бути пріоритетом кожного цивілізованого суспільства. Але спостерігаючи за ігрищами на великій політичній сцені, ми втрачаємо віру в те, що влада це розуміє. Вона забуває, що не люди для неї, а вона для людей. А в центрі уваги держави має бути людина.

У цивілізованих країнах, наприклад, у Канаді, в пріоритетах національної безпекової політи-

ки є такі поняття, як “human security”. А в нас — “national security”. Тобто, ми боремося з наслідками катастрофи, а потрібно аналізувати причини. А краще запобігати, щоб не долати потім наслідків. Потрібно розуміти, що сепаратизм — явище складне, і воно не народилося за один день. Це результат того, що наша держава ніколи не переймалася людьми. Вона не враховувала їхні соціокультурні інтереси, не мала для цього централізованого контролю, не генерувала культурну політику, не генерувала сенси для людей, не створювала такі атмосферні культурні атракції, які були б цікаві людям, не виховувала стрижень самоідентифікації. Тому все потрібно підтримувати. Почуття любові також потрібно підтримувати. Не можна любити корисливо. І завжди, знаєте, ці лозунги: “Як тебе не любити, Києве мій!”. Треба мати віддачу. Щоб люди його любили, — над цим також потрібно працювати, не бути в аморфному стані. І людям потрібно працювати над собою, щоб країна їх любила — у неї потрібно вкладати.

Дуже дивує така ситуація занедбаності, жадібності, яка породжує бідність. Нині триває гра в одні ворота. Люди — жертви комерційних маніпуляцій, вони — споживчий електорат, який безмовно поглинає в необмеженій кількості дешеве пиво, яке здешевлюють, зокрема й депутати від комітету з питань культури і духовності законодавчими способами. Вони — маса, яку втягує у неконтрольований азартний спрут.

У нас не стає більше книжкових крамниць чи культурних центрів. Зате кожна стометрівка всіяна лотерейними хабами зі зручною інфраструктурою, з трьома входами: в лотерейний центр, в обмінник і в ломбард. А в цих хабах сидять підлітки, яким нічим зайнятися, і держава про це не дбає. Вони несуть в ті ломбарди обручки, годинники своїх батьків, бабусині сережки... Наша країна стала рекордсменом: цього горіч українці заклали в ломбарди (звісно, і не від хорошого життя) речей на 15 млрд грн. І з українських рахунків на закордонні електронні лотереї пішов один мільярд доларів.

Я не вірю балачкам, тому беру і роблю свою справу, не оглядаючись і не зупиняючись

— **Водночас, на майстерно презентованому Вами мистецтві виростає не одне покоління. Тільки створити — мало. Ви вмієте його популяризувати, надаючи альтернативу тим молодим людям, про**

яких щойно говорили. Які навички допомагають Вам у цьому?

— Я топ-менеджер, а за своєю природою — меценат. І зовсім не мій профіль продавати мистецтво. Нині в моїй галереї представлена колекція робіт Олександра Сухоліта, і я переконана, що він геній сучасності. Розумію, що галерея — це комерція і потрібно продавати мистецтво. Але я працюю з моїми улюбленими і найкращими художниками! З ними дружу, їх люблю і знаю, що ці почуття взаємні. І навіть думаю: “Боже мій, якщо зараз куплять ці шедеври Олександра Сухоліта, то як я уже без них буду? Тут все так органічно”. Але водночас, новітня історія “Мистецького Арсеналу” — це чудо. Коли таке собі будівництво століття, яке 2010 року почало функціонувати як найвідоміший і найзатребуваніший в Україні культурний центр, який за п'ять років мого керівництва відвідали три мільйони людей — це результат того, що я менеджер.

Маю смак, відчуваю кожен куточок, але потрібно бути не тільки менеджером. Чому говорю, що держава повинна ставитися з повагою до людини? Той треш, на який перетворюються вулиці Києва і вулиці нашої країни, — просто неприпустиме зухвальство та безаконня. Ці пам'ятки, з яких останні десятиліття виростили нові об'єкти, які дозволяли так собі, з барського плеча, розподіляти чи знищувати чиновники — цього не повинно бути. Вони на власний смак затверджували пам'ятники новим героям. У нас питання естетики відходить на останній план, зникає. Бачимо забудови, численні мікрочентри і мікрорайони, які з'являються, які не конектяться в одному квадратному кілометрі. Тому тут потрібна державницька позиція, державницька політика, а не політика заробітчанства такого дешевого, швидкого, на догоду власним апетитам і кон'юнктурним інтересам. Тому що ми втрачаємо країну з її неймовірним колоритом, з її культурою, архітектурою. Я гірко жартую, кажучи, що не знаю, чи є у нас архітектор, якого можна було б назвати зодчим, як того ж Городецького, хоча його всі жахалися свого часу.

У нас немає цих культурних гуманітарних пріоритетів. Зате три роки стратегують якусь там незрозумілу стратегію. Дуже багато балакають, засвоюючи гранти. Три роки всі говорять про культурну дипломатію, що все потрібно просувати, але нічого не просувається. Весь час говорять про кластери, про хаби, про культурні концепції, стратегії, але де результат? Я не вірю балачкам, тому беру і роблю свою справу, не оглядаючись і не зупиняючись.

Культурою не можна управляти. Завдання держави створювати дієвий механізм сприяння саморозвитку культури, саморозвитку суспільства. І якраз у закон “Про державний фонд гуманітарного розвитку”, закладений такий дієвий інструмент, захищений від політичної кон'юнктури, як в Ісландії, у Великій Британії — для сприяння саморозвитку культури.

Я люблю робити щось велике, і мені це вдається. Тому вірю, що ця платформа #SOSмайбутнє має перетворитися на справжній арсенал культури для нашої країни.

Спілкувалася
Ганна БОЙКО

З дітьми родини Новосельцевих — вимушених переселенців з міста Вуглегірська

підтримки Kennan Institute (Kyiv office), Інституту суспільно-економічних досліджень (ІСЕД) та Агенції цифрових комунікацій Volta, ми презентували онлайн-реєстр: на інтерактивну мапу наші активісти самостійно наносять об'єкти, чия доля їх турбує: замки, давні церкви, культурні центри, сільські клуби, спортивні клуби, весь спектр проблем, які якраз і називаються гуманітарними потребами суспільства. І вони матимуть не просто свою конкретну точку на мапі. Якщо люди фотографуються на тлі якогось будинку культури, то це означає, що він їм потрібен, а ми покажемо, що людям необхідний цей об'єкт. Це розробка формули економічного успіху — реально-

Культурно-мовний аспект засобів масової інформації

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук, професор, заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Широкий спектр висвітлюваних тем у радіо- й телепередачах спричинює наявність у них елементів усіх функціональних стилів української мови. Але об'єднує всі ці матеріали суворе дотримання мовних норм, оскільки такі передачі мусять бути зразком для радіослухачів і телеглядачів і в такий спосіб сприяти піднесенню культури мови суспільства. Однією з умов піднесення престижу української мови є українськомовний режим, тобто не лише представники друкованих та електронних засобів масової інформації мають користуватися українською мовою, а й ті, кого запрошують до виступів в етері й на телеэкранах. Якщо запрошені не володіють українською мовою, потрібно давати синхронний переклад виступів цією мовою. Так прийнято в усіх цивілізованих країнах.

Маємо ще одну проблему, суто українську (може, те саме є ще й у Білорусі). Важко уявити, щоб у Литві чи в Польщі громадяни цих країн, володіючи литовською (польською) мовою, використовували в своїх виступах мову якогось інших країн. Натомість в Україні досить часто в офіційному спілкуванні її громадяни вдаються до мови країни-агресора. По-перше, це один із проявів меншовартості, бо “слово належить до решти засобів поступу як найперше й основне” (Олександр Потебня); а по-друге, ця двомовність є причиною численних помилок лексичного, граматичного, стилістичного, особливо фонетичного й акцентуаційного плану.

Однією з вимог української орфографії є збереження дзвінкості приголосних у кінці слова та складу, тобто в нас немає асиміляції за глухістю. Проте в засобах масової інформації досить часто чуємо *літ, ніш, сніх, хліп, грядка, душка, каска, лошка, ниска, нішка, блиський, ожеледь*, навіть *бес опадів* замість нормативних *лід, ніж, сніг, хліб, грядка, дужка, казка, ложка, низка, ніжка, близький, ожеледь, без опадів*.

Раз по раз порушують акцентуаційні норми, подаючи слова з такими наголосами: *афавіт, виладок, габлі, жівопис, залоза, коромисло, кроніва, листопад*,

Недбале ставлення до слова нас дискредитує!

П. П. ПЕТРЕНКО,
пенсіонер, ветеран журналістики, Маріуполь

Шановна редакція тижневика “СП”!

На того поважного громадянина, що сказав на телебаченні “Дякую Вас!”, я теж звернув увагу. На жаль, не він один так володіє українською мовою. Я періодично слухаю Радіо ЕРА FM, радіо-програму “Слово” Першого каналу УР, куди часто запрошують відомих осіб (чиновників, нардепів, учених, письменників і ін.). Ріжуть вуха часто вживані слова-паразити та інші недоречно використані слова та звороти в українській мові людьми, ніби причетними до культури.

Я звів ці слова в одне речен-

ня: “Та страшна подія вона у грудні місяці минулого року мала місце. Я рахую, ця подія трапилася як виключення, конешно, через людське недбальство”.

Займенник вона тут зайвий. Слово місяць разом з його назвою також вживають частенько. А використання слова *рахую* замість вважаю (думаю, гадаю, мислю, припускаю) дискредитує нас як українців, які недбало ставляться до свого слова. На це слово якимось на радіо звернув увагу навіть росіянин, дорікнувши, що ми самі не знаємо рідної мови, а вимагаємо від російськомовних її вивчення. Слово *виключення*, тобто виняток, дуже поширене не лише в усному мовленні. Конешно — постійно присутнє в побутовій розмові.

Ми повинні боротися із засміченням рідної мови. Це не менше зло в розвою української мови, ніж її незнання.

літопис, нЕнавість, нЕрепис, фЕномЕн, шАвля, щАвель, КвАша, КовАль, ЛопУх (прізвища), вАловий, нОвий, фАховий, цЕховий, чАрівний, нЕсти, сіктИ, привЕзти, одИнадцять, чотИрадцять. Правильні наголоси такі: *афАвіт, вИладок, граблІ, зАлоза, жИвОпис, корОмисло, кропивА, листопАд, літОпис, неАвість, перЕпис, фЕнОмен, шавІля, щавЕль, КвАша, КовАль, ЛопУх, валовИй, новИй, фаховИй, цеховИй, чарівнИй, нестИ, сікти, привезтИ, одинАдцять, чотирАдцять.*

Український приголосний *л* буває твердий (*лад, лоно, лука*), м'який (*лід, льон, ляда, сіль*) і середній перед *е* та *и*: *зелений, легіт, липа*. Так само маємо вимовляти його й у словах іншомовного походження: *лекція, проблема, телеграма*, а не *лЕкція, проблЕма, телЕграма*. Для огубленого *ое* не маємо точного українського відповідника, тож відтворюємо його неогубленим *е*: *Гете, Кельн, Шредер*, а не *Гьоте, Кьольн, Шрьодер*.

Не вміють утворювати ступенів порівняння прикметників та прислівників — у найвищому ступені в літературній українській мові вживані форми *найважливіше, найголовніше, найцікавіше*, а не поширені в публічному мовленні *саме важливе, саме головне, саме цікаве*. Так кажуть безграмотні політики, а за ними й працівники радіо та телебачення. Прийменник *по* в засобах ма-

сової інформації набрав розмірів стихійного лиха: *по регіональним квартирам, по ключовим питанням, по мозаїкам Десятички, по європейським стандартам, по українським військовим, по позиціям, по кредитам*. Такі конструкції майже витіснили закономірні — *по регіональних квартирах, у ключових питаннях, по мозаїках Десятичної церкви* (а не сленгове Десятинки!), *за європейськими стандартами, за показниками, ставки за кредитами, по українських військових тощо*. Недоречно використовують прийменник *зверх*: *зверх зусиль, зверх можливостей, зверх плану*, хоч тут має бути *понад*: *понад зусилля, понад можливості, понад план*.

У багатьох радіо- й телепередачах можна почути помилкові з погляду морфологічних норм словоформи: *голови, гривен, п'ятисот, восьмисот, бабусь та дідусів*, приймаємо два останні *дзвінка, представник* групи Ірина Герашенко, *гребуть* не в тому напрямку, *класа, університета, одне* з найбільш улюблених *звірків*, а потрібно — *голів, гривень, п'ятисот, восьмисот, бабусь та дідусів*, приймаємо два останні *дзвінки, представниця* групи Ірина Герашенко, *веслють* не в тому напрямку, *класа, університету, одне* з найулюблених *звірят*.

Іменники чоловічого роду *біль, нежить, ярмарок* переводять до розряду жіночих: *нестерпна біль, ліки від нежити, на цій ярмар-*

ці замість правильних варіантів *нестерпний біль, ліки від нежитю, на цьому ярмарку*. Відмінюваний іменник середнього роду *віче* роблять невідмінюваним, кажучи *був на віче, повернувся з віча* й т. д. Останній складник однорідного ряду при перелікові подають у множині замість однини: *Миколаївської, Харківської та Херсонських областей*, голод 1932-го — *33-тіх років*, у Кременецькому та *Збаразьких напрямках*. За логікою речей має бути — *Миколаївської, Харківської та Херсонської областей*, голод 1932-го — *33-го років*, у Кременецькому та *Збаразькому напрямках*.

Досить часто при звертанні до гостей передач ігнорують ключний відмінок, кажуть *Валентин Миколайович! Олена Петрівна! пане професор! пан волонтер!* замість *Валентине Миколайовичу! Олено Петрівно! пане професоре! пане волонтере!*

Словосполучки фразеологічного й нефразеологічного типу подають у калькованому з російської мови вигляді: *в якості учасника проекту, закон вступив у силу, остаточний принцип, розбити намет, бути правим, два чоботи пара, задавати питання, підпитий кролик, нехтуючи закономірні українські відповідники: як учасник проекту, закон набрав чинності, залишковий принцип, поставити (напнути) намет, мати рацію, яке їхало, таке й здибало, ставити запитання, підслідний кролик*.

Ще більше помилок на рівні лексики: *виключення, відмінати, поетична гостина, кісточка, за такі вчинки потрібно наказувати, прививати, приналежність, у брудних сапогах, соти, сотовий телефон, тормозити*, замість яких у літературній мові існують лексеми *виняток, скасовувати, поетична вітальня, пензлик, за такі вчинки потрібно карати, прищеплювати, належність, у брудних чоботях, стільники, стільниковий телефон, гальмувати*.

Невдалими є вислови на кшталт *залишилися лише, письменники й поети*. Замість *лише* тут доречний його синонім *тільки*, оскільки вже є однокореневе слово *залишилися*; письменники бувають прозаїками, поетами, драматургами. Тож казати *письменники й поети* — це все одно, що казати *люди й пенсіонери*. Дуже модно стало використовувати слово *ли-*

шень замість *лише*. Але ці слова позначають різні поняття. *Лише* — обмежувальний сполучник, синонімічний до *тільки*. *А лишень* — спонукальна частка: “Слухай лишень, що я тобі скажу”.

Нерідко перекручують імена та прізвища відомих діячів української культури: *Михайло Юрійович* (замість *Михайло Михайлович*) *Коцюбинський, Михайло Леонтович*, *Микола Драгоманов* (замість *Микола Леонтович, Михайло Драгоманов*), *Володимир* (замість *Віктор*) *Добровольський, Микола Ворвулев, Микола Лукаш, Поліна Нятко* (замість *Микола Ворвулев, Микола ЛукАш, Поліна НЯТко*), *Майк Йогансен* (замість *Йогансен*) і под.

В одному з виступів ректора Музичної академії ім. П. Чайковського пана Рожка запитали про те, російський чи український композитор Чайковський. Пан ректор мав би не висловлювати зневаги до того, хто вважає Чайковського за українського композитора, а сказати, що Петро Ілліч композитор російський, але він етнічний українець, бо його дід мав козацьке прізвище Чайка. Мабуть, це спричинило наявність багатьох українських мелодій у творчості композитора. На запитання радіослухача, чий композитор Дмитро Борзнянський, пан ректор відповів: “Слов'янський”. А це вже мarna жертва, бо Дмитро Борзнянський поза всяким сумнівом композитор український.

Один музикознавець розповідав про відомого італійського співака Маріо Ланцу, порівнював його з Ф. Шаляпіном і сказав: “Як наш Шаляпін”. При всій повазі до Федора Шаляпіна він усе-таки російський співак, хоч і виконував також українські пісні. А ще той музикознавець повідомив: “Як казали в Давньому Римі, хлеба и зрелищ!”. У Давньому Римі казали: “Panem et circenses!”, тобто *хліба й видовищ*, а не *хліба и зрелищ*. Мабуть, згаданий музикознавець належить до тих 12 % громадян України (на мою думку, їх далеко більше), які вважають себе мешканцями колишньої Московської імперії під назвою Радянський Союз.

Ці та інші вади мовно-культурного плану в радіо й телепередачах потрібно усувати, долаючи комплекс національної меншовартості, аби посісти гідне місце поміж цивілізованих народів світу.

Олена О'ЛІР

У Новограді-Волинському відбулося урочисте вручення нагород учасникам конкурсу “У пошуках літературних талантів”.

Творче змагання проводиться вже другий рік за підтримки Київської організації НСПУ, Міністерства культури та Міністерства і науки. Меценат конкурсу — письменник і громадський діяч, лікар і мандрівник Микола Хомич.

До речі, 21 травня під час Книжкового арсеналу презентували збірник творів переможців минулорічного конкурсу (видавництво “Самміт-Книга”), виданий коштом Миколи Хомича.

Цьогоріч найбільшу кількість творів надіслали з Херсонської та Закарпатської областей. На конкурс надійшли твори найрізноманітніших жанрів: романи, повісті, оповідання, казки, есеї, вірші, поеми, байки...

Члени журі — письменники В'ячеслав Медвідь (голова), Станіслав Бондаренко, Володимир Даниленко, Галина Пагутяк,

Плекати паростки таланту

Юрій Ковальський, Володимир Каденко, Заза Пауалішвілі, Ваню Крюгер, Микола Хомич. Ретельно простудіювавши всі надіслані на конкурс творчі роботи, вони визначили переможців: перше місце в номінації “Поезія” виборола 15-річна Софія Бурда із смт Великий Березний (Закарпаття),

яка вразила дорослими поетичними рефлексіями на теми материнства та батьківства, друге місце дісталось 17-річній Анні Маліцькій з Одеси, третє — 15-річній Софії Кирилук з м. Бараш (Рівненська обл.).

У номінації “Проза” призіві місяця розподілилися так: першу

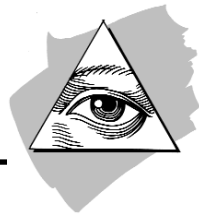
сходинку посів 17-річний Валерій Якубович із с. Велика Прага (Кропивниччина) зі своєю пригонницько-фантастичною повістю “Острів”, другу — 11-річна Аліса Герман із Києва, третю — 17-річна Марія Тихоненко з Білої Церкви (Київщина).

Переможцям вручили грошові премії, дипломи й статуетки Лесі Українки. Церемонія відбулась у Літературно-меморіальному музеї великої української поетеси, розташованому в будинку, де вона народилася майже півтора століття тому, — тож діти символічно отримали Лесине благословення. Також на честь юних талантів закладено трояндову алею в саду Косачів при гімназії ім. Лесі Українки — своєрідну “алею літературних зірок”, адже всі шестеро маленьких зірочок лише відбитки своїх талановитих рук на сирих бетонних плитах, що їх, як і торік, умонтують в

ажурову ковану арку. На завершення відбулося літературно-музичне свято в Музеї родини Косачів із читанням творів лавреатів і дипломантів. Цікаво, що Валерій Якубович і дипломант у номінації “Проза” Оксана Лещенко (обое з Великої Праги на Кропивниччині) вдалися до такого модерного засобу представлення своїх повістей, як бук-трейлер.

Музичною окрасою свята стали виступи камерного ансамблю новоград-волинської школи мистецтв “Classik”, співачки Христини Халімоної (Київ), співачки шансоньє Людини Хворост (Харків), письменника і барда Володимира Каденка.

Всеукраїнський конкурс “У пошуках літературних талантів” виконує надважливу місію: вибудовує ланцюжок літературної та культурної спадкоємності, збираючи обдарованих дітей з усієї України й даючи їм змогу представити свою творчість і дістати фахову її оцінку від визнаних майстрів пера, зрештою — відчути свою потрібність.

Воюють не правителі, воюють народи

Валерій ШВЕЦЬ,
професор, м. Одеса

Коли пишеш про інший народ, то завжди існує великий ризик упередженого ставлення до нього, особливо, якщо твій народ з цим іншим народом перебуває у стані війни. Краще послуговуватись авторитетними свідченнями представників того іншого народу. Таким незаперечним авторитетом для москвитів є Микола Олександрович Бердяєв. Хоча його дитинство і молоді роки пов'язані з Україною, а в зрілому віці він уже жив за кордоном, де і помер, його з цілковитою певністю можна вважати найвидатнішим російським інтелектуалом ХХ сторіччя. Ніхто краще за нього не зумів зрозуміти суті здійсненого 1917 року більшовицького перевороту.

У російській імперії цінністю для Бердяєва був лише російський народ. Інші народи він просто не помічав. Ось що він пише про революцію 1917 року (Роздуми про російську революцію). “Поверхово і помилково дивляться на більшовизм ті, хто вбачає в ньому винятково зовнішнє насилля над російським народом банди розбійників”. Сучасний російський націоналізм трактує події в Російській імперії 1917 року саме так — інтернаціональна банда пройдисвітів із переважачою єврейською складовою згвалтувала морально досконалий, цнотливий російський народ. Натомість Бердяєв пише: “Більшовики — це не банда розбійників, що напала на російський народ на його історичному шляху і пов'язала йому руки і ноги, і не випадкова їхня перемога. Більшовизм є явищем глибшим, страшнішим і зловіснішим. Банда розбійників була б набагато невиннішим явищем. Більшовизм є не зовнішнім, а внутрішнім для російського народу явищем, його тяжкою духовною хворобою, органічною недугою російського народу. Більшовизм є лише відображенням внутрішнього зла, що живе в нас... Він є лише галюцинацією хворого народного духу”. Тобто, за Бердяєвим, більшовизм — це лише тимчасова хвороба здорового народного організму. Тут Бердяєв, незважаючи на свою проникливість, анітрохи не відійшов від провідного тренду російської інтелігенції про виняткові моральні риси російського народу. Вона вважала, що досить передати владу широким верствам народу, і на прос-

торах колишньої Російської імперії виникне царство свободи і справедливості. Російська інтелігенція, не знаходячи високих моральних чеснот у власному середовищі, шукала їх там, де замість реальної картини життя вона мала лише фантастичні уявлення про якесь ideale суспільство, конкретні риси якого вона не вмiла досягнути. Лише передати владу народу, тобто зруйнувати існуючу переважно дворянську правлячу еліту, і все буде добре. Але звернімо увагу на те, що при кожному новому історичному зламі російський народ демонструє одні й ті самі моральні якості. Отже, йдеться не про хворобу, а лише про основний і притому винятково стабільний його стан.

Попри те, що в керівних структурах радянської влади у перші роки її існування етнічні євреї часто перевищували за кількістю представників інших етносів колишньої Російської імперії, Бердяєв не звернув уваги на цей очевидний факт, не вважаючи його визначальним для природи радянської влади. “Радянська влада не демократична влада і не поставлена якимось законодавчим органом. Але жодна влада не створювалась формально, її завжди створювала сила. ...Ця влада виявилась народною у дуже нехвальному для неї сенсі. ...І більшовики не направляли революцію, а були лише її слухняною зброєю. ...Більшовики зовсім не були максималістами, вони були мінімалістами, вони діяли в напрямку найменшого опору, у повній відповідності до інстинктивних прагнень солдатів, які були змучені непосильною війною і прагнули миру, селян, що ждали панської землі, робітників, наладштованих злісно і мстиво”. У першій половині ХХ сторіччя у правлячій еліті Російської імперії двічі відбулися корінні зміни. До жовтня 1917 року це була влада освіченої меншості суспільства з переважанням в ній російського дворянського елементу. 1917 року її змінила справді інтернаціональна малоосвічена маса вихідців з соціальних низів російського суспільства з очевидними лідерськими позиціями містечкового єврейства. Беззаперечним лідером не лише їх, а й усієї революції, особливо після смерті Володимира Леніна, був Лев Давидович Троцький. 1929 року Троцького вислали з Радянського Союзу, а його прибічників-троцькістів масово репресували. Наприкінці 1920-х—на початку 1930-х років відбулась уже друга зміна правлячої еліти в новітній Російській імперії, зумовлена все тим же народним чинником. У разі збільшився бюрократичний апарат держави. Основне його поповнення рекрутувалось уже з практично неосвічених прошарків суспільства. Якщо перший секретар комуністичної партії РКП(б) Сталін мав початкову освіту, то його наступником у 50-60-ті роки була людина, яка до школи взагалі не ходила. У висліді чергової зміни правлячої еліти переважачим етнічним елементом на всіх шаблях влади стали росіяни. Саме у цей час Радянський Союз почав швидко пере-

творюватись на похмуру середньовічну тоталітарну державу з концтаборами, масовими репресіями, переселеннями, голодоморами, тотальною русифікацією всіх аспектів державного життя. Закінчилось українське відродження двадцятих років. Його змінило розстріляне українське відродження тридцятих. Закривались українські, білоруські, єврейські школи тощо. У Бердяєва є пояснення цієї еволюції. “Більшовизм був викривленою, вивернутою навиворіт реалізацією російської ідеї, і тому він переміг. Допомогло те, що у росіян занадто слабе ієрархічне почуття, але надто сильна схильність до авторитарної влади. Ні про яку правду, конституційну державу російський народ і чути не хотів. ...Відбулася страшна примітивізація життя, примітивізація всього побуту, утвердився солдатсько-народний спосіб життя. Більшовики не стільки створили це бруталне життя, бруталний спосіб володарювання, скільки відбили і відобразили бруталний спосіб народного життя, що вже утвердилась. Влада, що побажала б бути культурною, не змогла б існувати, не відповідала б стану народу. Освічений прошарок, витончений і відданий традиціям, не зміг би дати володарювати в Росії. Господь наче передав владу більшовикам як покарання за гріхи народу”. Цікаво, що сучасні російські націоналісти продовжують, упереч висновкам Бердяєва, розігрувати єврейську карту. Наприклад, щодо голодомору в Україні вони діляться на дві категорії. Перша не визнає факту голодомору. Друга покладає вину за нього на євреїв. Їх провідний тренд: більшовизм — це єврейська змова проти народу-богослужця. Проте найжахливіші прояви більшовизму припали саме на 30-ті роки, коли єврейська зрка майже зникла з політичного небосхилу, а російська засяяла у всій своїй красі.

Але минуло майже тридцять років після більшовицького перевороту 1917 року в Московії. Чи змінилась при цьому поведінка російського солдата на окупованій території тепер уже не України, а Німеччини? Ось витяг із листа від 6 травня 1977 року видатного польського письменника єврейського походження Станіслава Лема до Майкла Кендла — американського перекладача його творів. У листі Станіслав Лем посилається на мемуари німецького лікаря, що пережив ці події. “...Натомість росіяни були колом, яке усвідомлювало свою підлість і нищість безсловесним, глухим, здатним на будь-яку розп'ясаність чином; отож гвалтуючи 80-річних бабусь, роздаючи смерть від нехоті, побіжно, між іншим, валячи, руйнуючи і нищачи усі ознаки достатку, ладу, цивілізованої заможності, демонструючи в безкорисливості цього нищення чималу Завбачливість, Ініціативу, Увагу, Зосередженість, Напружену волю — завдяки цьому вони мстилися не лише німцям за те, що німці влаштували в Росії, а й мстилися усьому світові поза межами своєї в'язниці помстою, найпідлішою з

можливих: адже вони обсирали все — жодні тварини не демонструють подібної, так би мовити, ЕКСКРЕМЕНТАЛЬНОЇ ЗАПЕКЛОСТІ, яку демонстрували росіяни, забиваючи і наповнюючи своїми екскрементами розгромлені салони, шпитальні зали, клозети, серучи на книжки, килими, вівтарі; у цьому сранні на увесь світ, яке вони тепер МОГЛИ, яка ж це радість? Скопати, стовкти, обісрати, а до всього цього ще й згвалтувати жінок, які лежали в калюжах крові...” (Володимир Федько: Станіслав Лем про психотип “советів”...: <https://www.ar25.org/article/stanislaw-lem-pro-psyhotyp-sovyetiv.html>)”

На шляху до Німеччини російський солдат пройшов територію союзної йому Польщі. Саме Польща, поляки і полячки були репетиційним майданчиком для вистави, головна дія якої відбулась уже на території Німеччини. Чомусь поляки не згадують нині про це. Їх більше хвилюють події на Волині між українцями і поляками, хоча і за цими подіями проглядає нахабна пика москвитів — їхнього “визволителя”.

Минуло ще п'ятдесят років, і російський національний характер повною мірою виявив себе у російсько-чеченській війні. Мародерство, насилля, згвалтування, приниження людської гідності, тортури, вбивства людей без суду і слідства. Все за старими перевіреними рецептами.

Минуло ще двадцять років, і все те саме повторилось у російсько-українській війні.

Бердяєв фактично ототожнив більшовизм з російським народом. Про те, що він не помінявся, свідчить хоча б те, що єдиною країною на всьому пострадянському просторі, де повною мірою збереглась більшовицька символіка, де не знесений жодний пам'ятник Леніну, де країна починається з Красної площі, в центрі якої піраміда з прахом вождя — є Московія. І в Україні декомунізація отримала найбільший спротив там, де присутня помітна російська етнічна складова серед місцевого населення.

Певний період свого життя Бердяєв мав деякі ілюзії щодо революції в Росії. Але розчарування його було великим. “...більшовицька революція нічого нового з собою не принесла. ...Більшовизм спирається на ті ж солдатські штики, на ту ж темну і грубу фізичну силу, на які спиралась і стара влада, що вже розклаталась. Нічого не змінилось. Маса залишилась у тій же темряві. ...Не випадково так складно відрізати в темній масі більшовиків від чорносотенців. ...А ненависть до буржуазії є природна ненависть темного Сходу до культури. ...У всьому цьому немає нічого схожого на революцію, на демократію, на соціалізм, на суттєві зміни в суспільстві і народі. Все це — моторошний і зловісний маскарад. Засади самовладдя і деспотизму продовжують святкувати і чинити свою оргію”. Дивне поєднання демократії і соціалізму в одному реченні комою. Чим далі на Схід, тим більше трупів було обабіч дороги

до соціалізму. Наприклад, у Кампучії знищили кожного третього.

Він шукав приклади успішних революцій і знайшов їх у на перший погляд цілком неочікуваному місці. “Італійський фашизм упереч поширеній думці також був революцією, здійсненою молодими людьми, що пройшли школу війни, повними енергії і жадоби переваги в житті. Ці молоді люди були психологічно подібні до радянських молодих людей, але енергія їх була спрямована в інше річище і прийняла не руйнівний, а будівничий характер. Ми живемо в епоху цезаризму. І значення матимуть лише люди типу Муссоліні, єдиного, можливо, творчого державного діяча Європи, який зумів підкорити собі і державній ідеї войовничо-насильницькі інстинкти молоді, дав вихід їх енергії”. Тобто схильність росіян до авторитарної влади не оминула і самого Бердяєва. Але від себе я б додав: попри деякі спільні риси, революції у різних народів різні, як і самі народи. Революції — це завжди повернення до витоків, до глибинної моралі народів, їх інстинктів. Тому наша остання революція називалась по праву Революцією гідності. Саме гідність — це те, що було властиво українському народу всю історію його існування. Це те, що в ньому постійно принижував і знищував наш найбільший ворог. Почуття власної гідності — це те, що якраз відсутнє у нашого найбільшого ворога і тому викликає у нього найбільшу лють. Революція — це завжди повернення до витоків! Якщо в Московії відбудеться революція, то якою вона буде, можна уявити по тому, якою вона вже була. Якщо Московія витрає російсько-українську війну, то те, що вона чинитиме в окупованій Україні, також буде таким, що вже було. Душа народу доволі інертна субстанція. Століття для неї — як одна мить. Душа москвитів щодо українців проявляється повною мірою сьогодні у майже беззастережній підтримці нахабної експансіоністської політики їх президента. Під час нещодавніх масових протестних акцій у Московії жодного разу не прозвучав осуд російсько-української війни. Проста зміна президента в Московії не змінить ситуації у російсько-українських відносинах. Революція у Московії може лише ще більше їх загострити. Революційна Московія може стати ще більшою загрозою для нас і для всієї Європи. Не слід очікувати замирення з Московією внаслідок зміни правителя. Насправді завжди воюють не правителі, а народи. Головним аргументом має бути лише наша сила, реалізована за сприятливих обставин у світі і у самій Московії.

Бердяєв вважав, що “російський народ має бути виведений з більшовицького стану, має подолати в собі більшовизм”. Правда, він не сказав, як це зробити. Думаю, що радикальними ліками для такого одужання може бути лише тотальна поразка Московії в її нинішній війні з усім цивілізованим світом.

“Лариса Іванова не просто створила серію робіт про видатних жінок України, а вивела ці постаті із забуття”.

Та, що виводить із забуття

Наприкінці минулого року відомій художниці Ларисі Івановій виповнилося 90 років. А цими днями у Музеї видатних діячів української культури — Лесі Українки, Михайла Старицького, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського — відкрилася виставка “Портретна галерея видатних жінок України”, присвячена її ювілею.

Надія КИР’ЯН
Фото Георгія ЛУК’ЯНЧУКА

Лариса Іванова народилася на Дніпропетровщині, з відзнакою закінчила Дніпропетровське художнє училище. Її дипломна робота в училищі — картина “Леся Українка” — отримала найвищу оцінку і навіть допомогла їй вступити до Київського художнього інституту. Тоді (1950 рік) зазвичай малювали портрети громадських діячів, передовиків виробництва або письменників, які уславлювали радянську владу. Це був рідкісний випадок, коли студентка обрала таку постать. Життя і творчість Лесі Українки художниця осмислювала все життя,

ри Т. Шевченка, І. Франка, Марка Вовчка, Олени Пчілки, М. Коцюбинського, Панаса Мирного, П. Тичини, Н. Забіли, багатьох сучасних авторів, а найбільше — її улюбленої Лесі Українки. Окремі ілюстрації демонструються і на нинішній виставці.

Майстриня писала також портрети і пейзажі. Працюючи в різних техніках, віддає перевагу складній, прозорій і поетичній акварелі, яка не прощає жодної похибки і така природна її ніжній душі. З-під її пензля вийшли чудові портрети Марії-Магдалени Мазепи і Єлизавети Милорадович, Лесі Українки і Олени Пчілки, Любові Шульгиної і Наталії Кобринської, Соломії Крушель-

Олена Леонтович

самотня. Коли малювала Людмилу Старицьку-Черняхівську, то гірко плакала над її жахливою долею. А коли малювала славетну Соломію Крушельницьку, чула її дивовижний голос. І третє захоплення юної Катерини Білокур красою української природи, її цвітом, що осявала дивним сяйвом її очі й лице, старалася передати. А мені ввижались чарівні полотна майбутньої природної художниці й душа співала. Таких портретів створила близько 30-ти. Але деякі мої пані оселилися в музеях своїх міст і їм там добре. Ось акварельний портрет нашої геніальної Софії Караффи-Корбут, моєї посестри, зберігається в її рідному містечку на Львівщині.

Шкодою, що не може бути ні з вами. Сердечно дякую Музею видатних діячів України, а також усім присутнім, хто прийшов подивитися на мої твори. Нехай добро і щастя під Божою опікою будуть завжди з вами. Щиро ваша Лариса Іванова”.

Добрі слова про колегу вголосив народний художник України Василь Перевальський. Він наголосив, що Лариса Іванова ще й інвалід війни. Про це дізналися тільки в останні роки. Вона про це не розповідала, ніколи не вимагала до себе уваги, не претендувала на жодні звання, на які заслуговувала. Чи то через надмірну скромність, чи тому, що була на замітці радянської влади через проукраїнські погляди (її викликали в КДБ в середині 1960-х).

В Україні вона аквареліст найвищого класу. Уже через півроку навчання в Київському художньому інституті зарекомендувала себе як одна з найталановитіших студенток. Була обдарована музично, прекрасно володіла гітарою і співала. І Георгій Якутович, і Олександр Данченко шанували її як унікальну особистість — дуже чесну, щирі, в усьому відповідальну, дивовижно скромну.

Вона не просто створила серію робіт про видатних жінок України, а вивела ці постаті із забуття. У нас в Україні ніхто, крім неї, подібної серії не створив.

Заслужений художник Укра-

ни Микола Кочубей сказав: “Лариса Володимирівна відкрила нам вікно в простір тієї України, про яку ми мріємо і яка, я думаю, буде створена і збагачена нашими дітьми. Ці образи до поезії Лесі Українки створено так романтично, тремтливо, лірично.

Твори, представлені на виставці, підтверджують її високий професійний рівень.

Свою національно свідому позицію вона пронесла через усе життя.

Також від художнього цеху дякуємо куратору цієї виставки пані Олені Леонтович за її велику роботу”.

Олена Леонтович розповіла, що галерею портретів славетних українських жінок художниця створювала з 1996 до 2008 року (саме в цьому музеї 1996 року шість портретів були представлені вперше), знайомлячи нас із маловідомими на той час жіночими постатями нашої історії. “До кожного портрета художниця знаходила свою палітру барв, поєднуючи неповторність рис обличчя з красою душі, — зауважила Олена Василівна. — Портретна галерея — це космос художниці-українки зі славної когорти шістдесятників. Чарівна квітка витонченої й досконалої творчості Лариси Іванової несе у світ людей радість і добро її ніжної душі. Це те свято, яке залишиться в наших душах”.

Пані Лариса розповідала, як на першій виставці портретів вона побачила Євгена Сверстюка, що довго розглядав портрет Олени Пчілки й не міг відірвати погляду. Вона сказала: “Яка я щаслива, що Ви прийшли на мою виставку”. Він відповів: “А який я щасливий, що бачу ці портрети”.

Усі промовці підтримали думку, що нарешті настав час гідно відзначити багаторічну працю і талант Лариси Іванової, надавши їй звання заслуженого художника України. Пошану й повагу художниці висловив художній керівник хору апарату Верховної Ради України Зіновій Коринець, а хор виконав відомі українські пісні.

Що поєднує Ужгород і Львів?

Едуард ОВЧАРЕНКО

У Музеї сучасного мистецтва України працює виставка родини Дідик-Войтович “Цвіт сакури”, що поєднала ужгородських і львівських митців. До уваги шанувальників мистецтва — картини Івана Дідика, Надії Дідик, Наталки Мирончук (Дідик), Іванки Войтович та Олександра Войтовича.

Усі художники закінчили Львівський інститут прикладного та декоративного мистецтва. П’ятеро випускників Академії представляють два покоління однієї родини.

Іван Дідик — викладач коледжу мистецтв ім. А. Ерделі Закарпатського художнього інституту, член НСХУ.

Митець — учасник багатьох пленерів, групових і персональних виставок і в Україні, і за кордоном.

Його вважають майстром пастелі. Він повернув моду до цієї техніки й сьогодні має чимало послідовників. Улюблену техніку Іван Дідик довів до вишуканої досконалості, створивши свою оригінальну візуальну мову з характерним штрихом.

Надія Дідик — завідувачка відділення дизайну цього ж коледжу, член НСХУ. Автор альманаху-посібника “Основи композиції”. У своїй творчості художниця схиляється до естетики модернізму. Чудово володіє технікою акрилового й олійного живопису, сміливо оперує колористикою.

Наталія Мирончук (Дідик) викладач Закарпатського художнього інституту, член НСХУ та Співки дизайнерів України, учасниця міжнародних, всеукраїнських виставок і пленерів. Її роботи захоплюють поетичною гармонією та тонким жіночим ліризмом.

Іванка Войтович (Дідик) бере активну участь у планерах і в Україні, і за її межами. Крім цього вона автор і куратор багатьох мистецьких проєктів.

Твори Іванки екстравагантні, індивідуальні. Позитивний погляд, що присутній у творчості Іванки, надає її роботам особливий інтер’єрності, елегантності та абсолютної авторської впізнаваності.

Олександр Войтович — активний учасник різноманітних мистецьких акцій у Львові і за його межами. Багатовікова історія рідного міста з великою мистецькою традицією мала вплив на формування його естетичних поглядів.

Родина Дідиків поєднала два сусідні регіони України: галицький Львів і закарпатський Ужгород.

Пейзажі Івана Дідика “Зимовий етюд”, “Весна”, “Золота осінь”, “Феєрія вітру”, “Мелодії ночі”; натюрморти Надії Дідик — “Білий глек”, “Дегустація”, “Натюрморт з філіжанкою”, “Червоний глек”, “Синій глек”; портрети Олександра Войтовича — “Коктейль”, “Спортсменка”, “Сонячний портрет”, “Ранкова кава”. Філософські полотна Наталії Мирончук (Дідик) “Весняне пробудження”, “Човник і скеля”, “Таємниця Всесвіту”, “Міраж”; картини Іванки Войтович (Дідик) “Зустріч”, “Фруктовий стіл”, “Смак літа”, “Цвіт сакури” захоплюють багатством кольорів.

Про колегу розповідає Василь Перевальський

проілюструвала не одну її книжку. Лариса Іванова, — згадувала викладачка Дніпропетровського училища, — дуже любила твори Лесі Українки, часто декламувала, зокрема драматичну поему “В катакомбах”. Так само, як і поетеса, вона любить музику. Спочатку навіть навчалася у Дніпропетровському музичному училищі. А потім зрозуміла, що головне в її житті — це живопис.

У 1950—1956 роках була студенткою Київського художнього інституту в майстерні книжкової графіки проф. І. Плещинського. Її дипломна робота — художнє оформлення повісті О. Кобилянської “У неділю рано зілля копала”.

Художнє оформлення книжок стало її основним заняттям. З ілюстраціями Лариси Іванової впродовж багатьох років виходили українські народні казки, тво-

ницької і Марії Башкирцевої, Олени Теліги і Софії Караффи-Корбут, Ольги Кобилянської і Катерини Білокур... Деякі написані на замовлення Музею видатних діячів української культури.

На жаль, через слабе здоров’я Лариса Іванова не змогла прийти на відкриття виставки, але прислала зворушливого листа до своїх шанувальників, якого зачитала одна з активних організаторів виставки, велика шанувальниця Лариси Володимирівни, письменниця, журналістка, громадська діячка Олена Леонтович.

“Дорогі мої, добрі й милі серцю людоньки, які дивляться портретні образи наших незабутніх жінок. Кожну з них я малювала з глибоким хвилюванням, уявляла їх живими й активними, наче це було насправді. І мені здавалося, що я у своїй майстерні зі своїм мольбертом зовсім не

— Що таке бути художником?

— Тут не обійтися без любові до цього світу, до людей, до рідної землі. Коли мене про це запитують, я одразу згадую свого першого учителя, якого зустрів ще у школі в рідному селі Макіївка, що на Чернігівщині. Прийшов до нас молодий учитель Степан Музиченко, вів уроки географії, музики (грав на баяні й на піаніно), а ще організував художній гурток. Я туди записався, не маючи на меті зробити це своєю професією, а з любові до талановитого педагога, що лише на кілька років був старший од нас, сільських хлопців. Згодом багато учнів не відвідували заняття, а я вперто продовжував. Якось восени у неділю був дощ, мати не пускала, але я пішов у школу нашу “каменну”, як її у нас називали. У мене мішок на голові, що мати дала, змок добряче. А коли зайшов — почув мелодію народної пісні “В кінці греблі шумлять верби...”, то Степан, чекаючи своїх вихованців, грав на піаніно, музика лунала на всю школу. Тоді тільки, коли я один прийшов на заняття, і мій учитель так зрадів, і звернув на мене увагу, і сказав: “Хто не боїться ні дощу, ні зливи, тому бути художником”. Ми стали великими друзями. Саме він вивів мене на цю дорогу. У житті так багато залежить від того, хто твій перший учитель. Я про це вже оповідав не раз і не стомлююся повторювати.

— Розкажіть про сім’ю, батьків.

— Прізвище у мене грецьке, батько Іван походив від тих греків, що оселилися у Ніжині, там була грецька колонія, що мала свій магістрат. Звичайно ж, згодом вони українізувалися. З тих греків, до речі, був художник Венеціанов. А мій батько став справжнім українцем, селянином і дуже майстровитим. Умів шити і всіх обшивав у селі, працював на трофейній швейній машині, яку привіз із фронту (1941 року пішов на фронт). Я дитина війни, народився вже на окупованій території. Мати Параска вийшла заміж за нього, вдівця з трьома дітьми, а я у неї був перший. Сім’я була велика і дружна. Батьки всіх любили однаково, а було нас дев’ятеро.

— Де Ви навчалися?

— Я вчився багато. Почав своє навчання у Художньому училищі на Хрещатику (називалось ХРУ № 16 і було на рівні професійного навчального закла-

Благодать покликання

Хто з киян не знає Андріївського узвозу, тієї вулиці, що з’єднає Старий Київ з Подолом і стала нашим Монмартром. Угорі на її лівому боці зберігся будинок, який побудував відомий польський письменник і історик, дослідник України, автор книги “Україна давня і нинішня”, що вийшла у Києві польською мовою, Міхал Грабовський. Дуже ймовірно, що тут улітку 1859 року бував і Тарас Шевченко, якого з Грабовським ще 1843 року познайомив Пантелеймон Куліш.

Саме в цьому будинку міститься майстерня Народного художника України, відомого графіка Миколи Стратілата. Тут бували художники — побратими і колеги, прозаїки і поети, твори яких ілюстрував Микола Іванович, відомі мистецтвознавці, наприклад, покійний Володимир Підгора, Дмитро Степовик, що чимало досліджень присвятив гравюрам митця, тут бував патріарх Мстислав, а ще представники української діаспори, науковці, літератори, поети. Всім їм майстер гравюри зробив екслібриси, що промовляють про них самих, їхні уподобання, їхній внутрішній світ.

На початку літа його завітали до майстерні Стратілата з наміром привітати його з 75-літтям, поговорити, поспівати (він учасник хору “Чумаки”). А ще поставили кілька запитань відомому художнику, на які він відповів доброзичливо, відверто, без жодних амбіцій.

ду). Нас вчили всього: класти плитку, робити мозаїку, альфрейні розписи, а також малювати плакати, писати букви. Серед учителів були такі знамі художники, як Володимир Іванович Резанов, Андрій Степанович Кириченко. У армії я малював портрети членів уряду і Хрущова, і Брежнєва, писав плакати. Після армії навчався у Поліграфічному інституті ім. Івана Федорова. Мої перші гравюри з’явилися у журналах. Захищався з теми “Купальські пісні”. Я дуже люблю гравюру, особливо екслібриси, у мене їх більше 500. Я робив їх не на замовлення, а для друзів і знайомих. Гравюра — це тяжка праця, треба дивитись через лупу, коли помилишся, не так легко виправити. Я працюю і в інших техніках, аквареллю і олією. Не оцінюватиму сам себе, свої роботи. Хай про це скажуть автори, яких я ілюстрував, редактори книг, що виходили з моїми гравюрами. Завдяки цій праці я прочитав багато книг, щоб ілюструвати, потрібно знати і розуміти сюжет і пись-

менника. Адже гравюра завжди супроводжувала друкарство і книгу.

— Де Ви влаштували свої виставки?

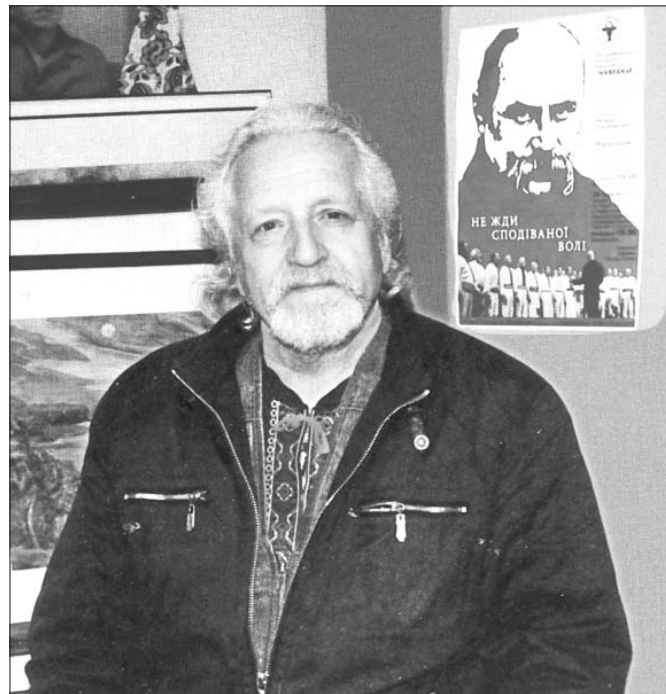
— Моя перша виставка була у моїй школі. Я до неї дуже готувався, зробив копії великих майстрів, як-то Рубенс, Делакруа, Васнецов, Куїнджі (звичайно ж, з репродукції), вона мала великий успіх (принаймі люди побачили в копіях твори мистецтва). Показав і власні композиції — то були краєвиди нашої дорогої Макіївки. А потім була виставка у Чехії, де працював кілька років у редакції газети “Советский солдат”. То був час непростий, після входу наших військ у Прагу нас там ненавиділи. Але тоді там я познайомився з представниками української діаспори. То була велика наука життя. Мене повели на цвинтар, де побачив могилу Олександра Олеса. Виставок у мене було багато: у США, Болгарії, Польщі, Македонії, спільні експозиції у складі відомих художників України я мав і у Росії. До мого 60-ліття була велика виставка у Національному музеї Тараса Шевченка. Маю досить багато творів графіки на шевченківську тему, зокрема шевченківські місця, пам’ятники Кобзарю у світі.

— Ви вже стільки років працюєте тут, на Андріївському узвозі масте майстерню. Це таке знакове місце Києва.

— Це правда. Тут починався Київ. А моя майстерня перебралася стільки разів. Є думка, що тут у Міхала Грабовського бував і Тарас Шевченко. Колись про це мені казали дві старенькі бабусі, що жили тут у квартирі, бо це був впродовж певного часу комунальний будинок. Я маю друкарський верстат, на Дні Києва (хоч він і дуже важкий) я виношу його на вулицю і друкую свої гравюри, щоб показати гос-

тям нашим та іноземним туристам, як це робиться. Я люблю Київ, місто, що прийняло і виховало мене, люблю Дніпро. Там, де я народився, не було річки. Але найбільше я люблю Старокиївську гору (Кисилівку, Фролівську — це різні її назви, які нам говорять про історію міста). Був час, коли нашу майстерню підпалили, щоб вижити з будинку художників. Подивіться на ті старі, колись затишні будиночки, у яких мешкали кияни. Їх вигнали нині з цих осель. Адже тепер будинки продають навіть разом із людьми. Київ останнім часом перестав бути затишним містом, що звалось “Місто-сад”. Що для нинішніх олігархів якийсь старий будинок, його часом не рятує і охоронна дошка. Згадайте будинки Ніколи Терещенка і Івана Терещенка на бульварі Тараса Шевченка. Я у цій майстерні створив багато гравюр, що зображають старий Київ. Деякі з них уже стали історією, бо краєвиди змінилися. Ще стоїть біля Андріївської гори стара альтанка, якраз навпроти майстерні, я бачу її з мого вікна і зобразив в одній із композицій. Присвятив багато гравюр і втраченим пам’яткам міста, тим, що були зруйновані у страшні роки, серед них і Михайлівський Золотоверхий собор. Коли різав цю гравюру, то не вірив, що його відбудують. А ще є у мене робота “Андрій Первозваний на Київських горах”. Я вірю, що апостол таки побував тут і сказав ті слова, що зафіксовані у літописі: “Бачите гори сії? На них возсія благодать Божя”. Я цю благодать відчуваю щодня. І дякую за неї Богові так само, як за те, що він покликав мене стати художником.

Спідкувалася
Надія НАУМОВА

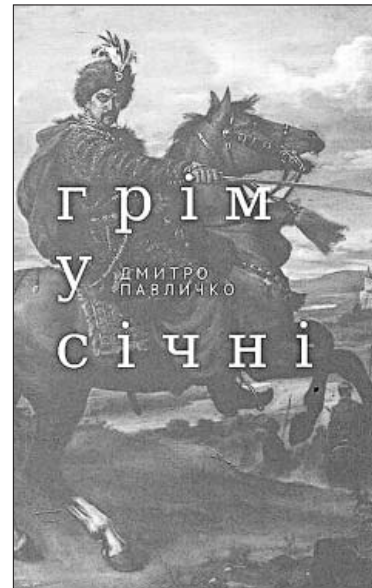

Оксана СЛІПУШКО,
професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Духовна Вежа Дмитра Павличка

Феномен Дмитра Павличка охоплює десятиліття в історії української нації й літератури. Поет і мислитель, громадський і політичний діяч, котрий чітко ідентифікує себе з козаком і воїном УПА. У цьому світлогляді і самої постаті митця. Незламний борець за українську ідею, західник із характерним вільнолюбством і незалежністю. Нова книжка автора “Грім у січні” (К.: Основи, 2016) не тільки вкотре доводить це, а й відкриває нові грані у феномені митця, те, що було викликане і принесене новою добою, зокрема тим січневим громом, який прогрімів під час Революції гідності, розбудив українську свідомість і підняв націю на нову боротьбу зі своїм споконвічним загарбником — Російською імперією.

На обкладинці нової книги постать славного козацького ватажка Івана Богуну — це фрагмент картини Артура Орльонова “Іван Богун”. У постаті цього козацького лідера й українсько-борця закована ідея книги. Власне, сам він — то Alter ego Дмитра Павличка. І відкриває збірку поема “Іван Богун” (вперше була надрукована повністю на сторінках “Слова Просвіти”). Це маніфест книги і маніфест авторських позицій у нову добу.

У Богунів втілена ідея волі. У поемі він полонений, але ж то тіло, а не дух. Дух — вільний і незалежний. Поряд із закутим у кайдани Богунем польський король усвідомлює, що його “премудрі генерали” схопили лиш плоть, а його зобов’язали “вбивати власноруч цей посполитий дух” (с. 3). Свідомість головного поляка заповонив страх, бо

*Богун живий — біда,
а мертвий — мста,
Нових повстань гучна,
кривава молотьба...* (с. 3).

І король пропонує українцеві порятунок, але “не прийняв Богун правди рятівної” (с. 4). У в’язниці він молиться за Вітчизну, за рідне Поділля, за село Іллінці, де народився. Поет був у тому селі, бачив хату, що стояла на місці, де колись була оселя батька Богуну. Народна пам’ять живе там і до цього часу. Тут же Дмитро Васильович порушує проблему влади — болочу для українців, бо на Січі “гетьман є, але Мойсея там нема” (с. 6). Життя Богуну пробігає в його пам’яті. Від юнака, студента Острозької академії до славного воїна, який “на шаблю дивиться, мов на своє кохання” (с. 6). І головний його посил до Бога: “Я не гнівив Тебе, мої шалені руки Твоєю зброєю були. Вони болять. Я за свободу бивсь! Не мав з Нечистим злуки! Я цілував Твій хрест, як шаблі рукоять!” (с. 7).

Промовистою є суперечка Івана Богуну з Богданом Хмельницьким, що наснилася йому. Поет використовує тут прийом сну, як свого часу Тарас Шевченко у поемі “Сон”, щоб від імені козака сказати і своє бачення стосунків Україна—Москва—Польща. Богун вимагає від Хмельницького: “Правди жду! Як ні, я розповім! Ти Польщу розгромив, перелякав Європу, Але не збудував, не захистив свій дім. Ти з королем пішов на згоду в Білій Церкві, Тепер скрадаєшся на згоду до царя. Знай: проклянуть тебе колись живі і мертві — Обернеться в ніщо твоя звитязна прят! Не вільно, гетьмане, еднатися з Москвою Народу нашому, бо москалі — раби, Ми в їхньому багні потонем з головою, Задушимось, помрем од рабства та ганьби!” (с. 8).

Так в уста Богуну Павличко вкладає ідею про те, що “московська сила для нас не благодать, а пожедлива пасть” (с. 8). І це проходить квінтесенцією через усю поему і збірку, будучи актуальним і для сучасності. Богун-Павличко застерігає Богдана й сучасну українську владу, що варто

розраховувати тільки на себе, на власні сили: “Тепер, Богдане, ти є сам собі підмога, Бо ти — держава й меч народу, що повстав” (с. 8.). Крашою є смерть за свободу, ніж неволя, бо це “чесно сплачена на народу свому дань” (с. 9). Подана тут й історія гетьмана Івана Виговського, якого “свої згубили, відняли булаву московські шпигуни” (с. 11).

Дмитро Павличко справедливо звинувачує Європу: “Нас віддала Москві на погуби Європа, Хоч знала, що не ми їм несемо чуму?” (с. 11). Це питання риторичне. Актуально звучить воно і нині, коли Європа часто мовчить у той час, як Росія нищить українські землі. Навіть польський король переймається повагою до Богуну, який “проти двох держав іде на бій” один (с. 19). Розстріляти Богуну відразу три рушніці. А хрест на його могилі, наче життя героя: “могутне то життя, як музика Майдану, Як воскресаюча із-під крижин весна” (с. 20). Іван Богун — це “відомсти й правди геній” (с. 21). І сам поет зізнається: “Якщо я жив колись, то в нього був за джур” (с. 21). У своїй післямові до поеми автор наголошує, що “честь — загинути від ворожої кулі”. Це авторська інтерпретація образу. Для нього головний герой — образ духу великого українця. Він пише, що був “з Богунем в уяві своїй перед самою його смертю” (с. 22).

Далі Дмитро Павличко спускається у глибину віків. У поемі “Трубіж” прозвучала ідея середньовічного князівського Києва, він підкреслив спадкоємність традицій слави і волі, вагу цієї спадщини для України. Адже саме в тому Києві часів Київської держави народилася ідея державної України, саме цю спадщину Московська імперія прагне визнати своєю, активно її вивчаючи і пропагуючи у школах, вишах, академіях. І поет так актуально закликає сучасників більше звертати увагу на цю спадщину, адже її наявність у освітньому, науковому і суспільному просторі України — це підтвердження нашої незалежності від часів Київської Русі. Тож цілком правомірно у своїй промові до Дня незалежності України 2016 р. наголосив на необхідності 2019 р. відзначити 1000 років від вокняження в Києві великого українського державника і культурно-літературного діяча Ярослава Мудрого. Річка Трубіж у поемі — це “річка звитязи, а не згуби” (с. 28). На її берегах — герої Майдану, Революції гідності.

У вірші “Прошай, моє дівчатко із Майдану...” постає образ українського оборонця-майданівця, що так співзвучний із воїном УПА. Він іде обороняти Вітчизну для того, щоб навки щезла “під рясою душа москов-

ського раба” (“Церква Станіслава Довгого в Києві”, с. 33). Поет оспівав і звеличив героя, котрий підняв український жовто-блакитний стяг над столицею імперії: “Український прапор над Москвою Сяє, наче Господа яса!” (“Наш прапор”, с. 38). Автор цілком свідомий самодостатності українського народу, незалежності його основ, які були визначені ще в добу Київської Русі. У “Пісні про перемогу” він чітко протиставляє українців і росіян. Називає останніх “жах Європи, смертна мста” (с. 41). У вірші “Примирення” Дмитро Павличко засуджує Європу за її прагнення примиритися з Росією, за мовчання у той час, коли імперські танки умертвляють землі українського Донбасу. І тоді “Плаче Україна та голосить Голосно, неначе в дзвони б’є... Так вона відомсти в Бога просить, За свободу знов на бій встає”. (“Плач”, с. 46). І в цій ситуації внутрішній вибір автора полягає в його поверненні в лави УПА, це відродження духу боротьби і протистояння з Москвою: “Встає при зброї Україна, Вже як розкутий Прометей” (“Я повертаюся в УПА”, с. 48). Поет відчуває, що настав час української перемоги: “Єднатися пора, пора перемагати” (“Пора перемагати”, с. 51). Важливою і неминучою умовою перемоги він вважає поборення духу вождівства у собі самих. У вірші “Перемога” він відверто назвав війну російсько-українською, а світ у цей час стоїть у безпечній тіні. Тож укотре звучить ідея про те, що розраховувати можна тільки на власні сили: “Оружний вихід є! Лиш меч врятує нас!” (“Не відаю, чому”, с. 54). І хоч ця війна кровопролитна, проте “Ми на війні з Москвою відродились, Почули свого духу вічну твердь. Як нація, здивована собою, Переступили смерті глушину” (“Сусіди”, с. 56). І його “Дебальцеве” “пробите, та не вбите” (с. 57). Воно залишається українським у борні з Російською імперією. І тому важливо сказати поетові, що “ми з москалями не один народ”, у нас своя держава, мова, традиції, закладені ще в добу Київської Русі, спадщина якої нині виховує нове патріотичне покоління. У вірші “Батько й мати” поет озвучив свій заповіт нащадкам: “Смерть або життя — це моє віно...” (с. 68). І головним для українців є “Молитва за свободу, а не мста, З того заліза ми зробили зброю, Котрим були прибиті до хреста” (“Пісня про свободу”, с. 69). Так, по-неволений завжди кує свій меч із власних ланцюгів і кайданів. Якби не вони, він би ніколи не пізнав той сильний і всепермагаючий порив і дух до свободи. У той час, коли “пливе по Тисі

злотне каченя”, на Майдані помирають молоді люди. Це так “народ розп’ятий воскресє” (с. 74). І до цього спонукала війна. Якби не вона, українці ще довго б спали. Павличко трактує Москву як другу орду, що після хана Батия в епоху Середньовіччя, йде в Україну. Але Вітчизна її і цього разу подолає. Тільки нині перемога прийде швидше. Це вже “останній бій з ордою”, і Донбас — “то України вічна грань”. Вона “не в АТО, а в НАТО Має бути...” (“Пісня”, с. 91).

У збірці також представлено низку блискучих поетичних портретів, зокрема майстра гобелену Михайла Біласа, Костянтина Морозова, Василя Симоненка, Миколи Мушинки (це “наш прашівський Мойсей, Укроп із подихом Європи”) (с. 96), поетеси Галини Гордасевич, Євгена Маланюка, Богдана Горина (“прапор свободи”), Володимира Живневського (це “білоруського народу мова”). Звичайно, збірка Дмитра Павличка містить і неперевершену лірику. Торкаються серця чудові поезії “Любовє, де ти?”, “Моя любов не вміститься в слюзі...”, “Лист Тараса Шевченка до Марії Максимович”, “Руки. Небезпека”, “Не вдавай, що ти свята” та ін. Постать Кобзаря постійно супроводжує Дмитро Павличка. Він шанує його запорозького. А ще ми — в реєстрах князівських дружин, які першими підняли Тризуб як свій знак і чесно попередили ворога, як Святослав: “Іду на ви!”.

У збірці вміщено два вірші, однойменні з назвою книги, “Грім у січні”. Цей грім — символ сили духу, що “епох перетинає грані” (с. 108) і проголошує нову добу в історії держави. Це грім, під яким “на Донеччині, лежать степи розп’яті, Горять порубані свободи прапори” (с. 125). Але грім їх будить і кличе знову до боротьби. Такою є оригінальна поезія Дмитра Павличка, що вміщена у збірці й датується 2015—2016 рр.

А друга частина книги — блискучий доробок Павличка-перекладача. У вміщеній тут статті “Чорногорська поезія — образ людини і народу” автор представив історію свого знайомства з чорногорською поезією, пояснив свій вибір перекладати саме її. Він зазначає: “Я написав декілька віршів, перебуваючи в Чорногорії, і закликав цю незламну націю бути з Укра-

їною в тяжкі часи нашої боротьби не тільки за свою, а й за світову свободу” (с. 143). Тут вміщена чудова добірка “Вірші з Чорногорії”, де гасло “свобода, або смерть” УПА проходить усюди. І поет чекає, “коли, як Негош, в Україні З’явиться озброєний пророк” (“Пророк”, с. 147). А меч Арея з давніх часів великої Русі в “кожній скелі та оселі” “в схованках лежить” (с. 156).

У збірці репрезентовано переклади творів чорногорських поетів, зокрема, переклад Гімну, поезії Сретена Перовича (насамперед ті, які близькі за духом Україні, її змаганням за волю), Редьярда Кіплінга, творчість якого автор дуже цінує. Окрема увага звернена на творчість Ярослава Івашкевича. Тут подана й авторська розвідка “Україна в поезії Ярослава Івашкевича”. Це блискуча історія знайомства Павличка з його поезією. У новій книзі Павличка представлено велику добірку віршів польського автора в його перекладі. Павличко детально дослідив й історію стосунків Івашкевича й Євгена Маланюка, знайшов найважливіший твір першого про Україну — “Вежі”. По суті, бачимо глибокий аналіз-відчуття поета поетом. Вони споріднені, еднують їх ідея волі та Україна. Сам Павличко мріє видати твори Івашкевича окремо книгою — паралельно оригіналам і власні переклади. Він переконаний, що Івашкевич — не лише польський, а й український поет: “Його об’єднуюча наша народи скорбота триваліша за політичні заклики до єдності. Душею він світив у свої рідні сторони, але не тільки перед смертю, а все свою життя” (с. 180). У книзі вміщено переклади творів поляка різних років, починаючи від 1919 і завершуючи 1980 роком, зокрема твором “Вежі”.

Дмитро Павличко представив своєю новою книгою “Грім у січні” нездоланну Вежу українського духу, свободи і незалежності. Ця Вежа здіймається на берегах Трубежу, де київські князі підняли стяги з Тризубом за свободу Русі-України. Ця Вежа здіймається на могилі Івана Богуну, який наповнив річки України власною кров’ю. Ця Вежа міцно стоїть на Майдані Незалежності, просяклого через граніт кров’ю сучасних борців за свободу. Гімн цієї Вежі написав поет Дмитро Павличко.

Неоніла КРЕМ'ЯНЧАНКА, член НСПУ, м. Кременець

Три сизокрилі птахи кружляли в бездонному весняному небі, широко розкинувши крила, гордо мірялися силою з вітром і насолоджувалися волею та безмежністю простору.

— Мабуть, це душі трьох братів споглядають на нас із висоти! — мовила котрась із жінок. І всі, хто стояв довкола, підняли очі вгору.

Яскраво світило травневе сонце, гордо тріпотіли прапори в руках почесної варті: чорно-червоний (у ветеранів-повстанців) і державний (у їхніх юних нащадків). Промовляв оксамитовим баритоном поминальну молитву священник. І бриніли сльози розчулення на очах у жінок-просвітянок. Бо як не хвилюватися? Ще один із синів багатотраждальної повстанської матері Гафії нарешті повернувся до неї із далеких доріг!

Три сини Гафії Мислінської із хутора Вірля на Кременеччині — Борис (1920), Ігор (1922) та Олександр (1924) — у роки Другої світової війни пішли до лав УПА. Пішли за велінням своїх сердець, бо мріяли здобути волю для рідної землі та незалежну Українську Державу. Героїчно боролися спочатку з коричневими, а потім — з червоними окупантами. Двоє з них — Борис та Ігор — були сотенними у повстанських загонах.

Улітку 1943-го пропав безвісти найстарший — Борис. Його сліди загубилися на південно-східній Волині. Що сталося з юним сотником — мати не знала. Молилася й вірила, що син повернеться до неї...

У кінці 1944-го інша болюча звістка упала на плечі Гафії: другий її син — Ігор, двадцятиоднорічний сотенний УПА — загинув у бою з НКВС на Шумщині. Його загін був оточений ворогами і при спробі вирватися з кільця важкопоранений сотник застрелив себе (не хотів потрапляти в руки ворогів, а ще — бути тягарем для побратимів і завдати їм урятуватися).

Придавлена горем, наче каменем, кілька ночей мати сиділа за столом. І пекучі сльози застидали їй очі. Та знайшла у собі мужність жити далі — сподівалася, що у неї залишилися ще два сини-соколи...

Наймолодшого — Сашка — схопив НКВС у кінці 1944-го. Двадцятилітнього юнака жорстко били, допитували. Засудили повстанця на смерть. Пізніше вирок замінили на двадцять п'ять років сталінських концтаборів. І повезли його в далеку республіку Комі...

Мати залишилася сама. Вона чекала. Вона вірила, що її сини живі й колись повернуться додому. Довгими зимовими вечорами мережила для них сорочки, при-

Повертайтесь, соколи, до неньки!

слухаючись до кожного шурхоту за вікном, здригаючись від легкого стуку яблуневої гілки у шибу. А влітку годинами сиділа на призьбі, пильно вдивляючись у вигріту сонцем польову дорогу, що вела до хутора — чи не йдуть її хлопчики додому? Сусіди вмовляли: “Гафіє! Твоїх синів уже немає на світі!” Але жінка не слухала: “Я не бачила їх мертвими! Мої сини — живі! Вони повернуться до мене!”

Через багато років Гафія отримала листа. У конверті, підписаному чужою рукою, лежав пожовтілий аркуш, складений трикутником. На ньому — кілька речень від її “мізинчика”. Сашко писав, що працює на уранових копальнях і рідко бачить сонце. Просив, щоб мати берегла себе, і ще — щоби чекала на нього. А нижче, під листом сина, рясніли рядки, написані не менш як десятком інших рук: “Чекайте мене, мамо!”, “Я повернуся до вас, рідна!”, “Бережіть себе, матусю!”, “Хай щастить вам, ненько!” — і подібні. Гафія була вражена, бо зрозуміла — це писали інші каторжани, товариші її сина. Не маючи змоги послати вісточки своїм матерям, бо не мали права на переписку, вони зверталися до неї, як до рідної неньки. Мати чекала листа від одного сина, а отримала одразу від десятих!

Роки йшли, та Сашко не повернувся. І про Бориса ніхто нічого не знав...

Наче білі делеки, пролітали над її хатою літа — десять, двадцять, тридцять... Срібна паморозь упліталася в коси. Та Гафія все чекала. І дивно, і лячно було відчувати її великий біль, незвичайну мужність і незгасне материнське чекання.

Коли помирала, попросила рідних: “Не продавайте хату! Хай стоїть! Можливо, хтось із моїх соколиків повернеться — то хай має дах над головою!” І, коли життя полишало її тіло, подивилася на прочинені двері й раптом усмінулася. Здалося, що вона побачи-

ла в цю мить там, на порозі, Ігоря, Бориса й Олександра...

Через дванадцять літ Україна стала незалежною. Народ почав відроджувати добру пам'ять про УПА. Кременецьке районне об'єднання “Просвіти” (вся родина Гафії Мислінської до війни належала до цієї організації) почало пошук трьох братів-повстанців. Він був нелегким і тривав більше двох десятиліть...

Голова районної “Просвіти” Л.Следзінська на місці загибелі героя

2014-го в селі Великі Загайці на Шумщині була виявлена могила середнього сина Гафії Мислінської — Ігоря. Мешканка цього села — Юлія Бойчук — відгукнулася на публікацію в газеті статті голови Кременецької районної “Просвіти” — Лілії Следзінської й повідомила, що вже багато років доглядає могилу повстанського командира на сільському цвинтарі (їй, колись семирічній дівчинці, наказала дивитися за похованням мама і чекати, поки відізвуться рідні героя). Лілія Следзінська вирушила до Великих Загайців. Пані Юлія показала їй могилу й розповіла,

що знає. Всі прикмети сходилися. Це було місце вічного спочинку сотника УПА Ігоря Мислінського (через два місяці, виконавши до кінця свій обов'язок берегині, пані Юлія померла).

Наступного року члени Кременецького районного об'єднання “Просвіти” разом із отцем Василем перепоховали останки Ігоря в могилу його матері на цвинтарі хутора Вірля. Так Гафія дочекалася одного зі своїх синів-героїв!

А наступного літа, 2016-го (через 71 рік після війни) несподівано вдалося розшукати місце загибелі її старшого сина — Бориса Мислінського.

Як і двоє молодших братів, Борис до війни навчався у Вишнівській ремісничій школі. Там вступив до підпілля ОУН. У липні 1942-го пройшов військовий вишкіл і невдовзі був призначений командиром однієї з повстанських сотень. Брав участь у багатьох боях із окупантами. Наприклад, 9 травня 1943 року німецька жандармерія спалила село Стіжок. Коли карателі поверталися у Кременець, українські повстанці напали на них із засідки. Підбили два автомобілі з ворогами, а потім почали поливати німців перехресним кулеметним вогнем. Від рук українських повстанців загинуло більше 60 нацистів. Наступної ночі вороги перевезли своїх убитих до села Білокриниця й поховали у безслав'ї на місцевому цвинтарі...

На початку літа 1943-го загин Бориса Мислінського пішов на південно-східну Волинь для підсилення відділів Української Повстанської Армії, котрим на цих землях довелось битися на два фронти — із німецькими окупантами, і з червоними партизанами, котрі нещадно грабували селян і з наказу московської влади нищили українське підпілля. На визволених землях Волині повстанці творили вільний острівець Української Держави —

Борис Мислінський

Колківську Повстанську Республіку (подібна — Антонівська Повстанська Республіка — народжувалася в цей час у Шумських лісах на Тернопіллі).

Борис Мислінський загинув у бою з червоними партизанами поблизу села Берестяни Ківерцівського району Волинської області. Відстрілювався, стоячи на повний зріст за сосною. І там його скосила куля більшовицького снайпера. Борисові було двадцять три роки...

1991-го хтось невідомий вирізбив двометровий хрест на дереві, під яким загинув повстанський сотник із Кременеччини. Можливо, це була рука одного з його бойових побратимів. Столітня сосна перетворилася на величний пам'ятник героєві. Невідомо, де поховане тіло Бориса, — чи під цим деревом у лісі, чи в одній із трьох братських повстанських могил на сільському цвинтарі. Свідчення про це, на жаль, не збереглися.

Сосну-пам'ятник Кременецькій “Просвіті” та рідним повстанцям допомогли знайти українські патріоти: наречена героя Небесної сотні Сашка Капіноса — Оленка Котляр і борець за збереження повстанської слави із села Берестяни — художник Микола Подзюбанчук.

6 травня 2017 року, у день Святого Юрія-Звятиця, було перезахоронено землю з місця загибелі героя у могилу його матері — Гафії Мислінської. Ще один син повернувся до неї!

Світило яскраве травневе сонце, завмерли довкола, схилившись у пошані, рідні Гафії та просвітяни з Кременця, слухаючи поминальну молитву капелана Кременецької “Просвіти” — отця Василя. Тріпотів державний прапор у руках праправнука Гафії — десятирічного Богдана і його товаришів — Лізи та Василька, і чорно-червоний — у руках ветеранів-повстанців — Олексія Бориса і Петра Соломона. А у блакитному небі над головами людей кружляли три горді вільні соколи...

Я стояла у натовпі й думала: “Яка нездоланна сила змусила трьох юнаків залишити рідну домівку і стати на криваву боротьбу з ворогами? Яка нездоланна сила не давала матері повірити у смерть її синів-героїв? Яка нездоланна сила і в наші дні веде людей на бій за Україну?”

І горді соколині крила з безмежною блакиті ніби відповідали мені: “Це — велика сила любові, вічний поклик рідної землі, незламна віра в перемогу добра над злом, і в те, що народ має бути вільним і сам обирати свій шлях під сонцем!”

Посвячення могил Гафії, Бориса й Ігоря Мислінських, 6.05.2017

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук, академік НАПН
України, лауреат Національної премії
України імені Тараса Шевченка

Микола Гоголь: «В Київ! В древній, прекрасний Київ!»

Завершуємо публікацію статей доктора історичних наук, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Володимира Мельниченка, приурочених до 165-річчя з часу смерті Миколи Гоголя.

У біографії Миколи Гоголя є відомий усім гоголезнавцям період, саме період, а не “коротка мить”, як дехто вважає, бо тривав він близько року. Йдеться про палке прагнення письменника перебраться з Петербурга до Києва, яке з’явилося 1833 р. у зв’язку з підготовкою до відкриття в місті Університету Святого Володимира. Указ “Про заснування в місті Києві Імператорського Університету Св. Володимира” вийшов 3 листопада 1833 р., а наприкінці року з’явився ще один — “Про заходи до відкриття Університету Св. Володимира”. Серед заходів було передбачено “обрання і призначення ординарних і екстраординарних професорів і ад’юнктів”.

Це й приваблювало Миколу Васильовича. Відомий московський гоголезнавець Юрій Манн особливо застерігає, що Гоголеве прагнення до Києва ні в якому разі не мало “сепаратистського” характеру: “Він, як і раніше, бачить перед собою поприще широкої, загальноросійської діяльності — хай ця діяльність буде не чиновною і державною, а науковою і літературною”. Щодо нібито неминучого “загальноросійського поприща” Гоголя, зауважу, що він якраз і хотів, так би мовити, внести корективи до нього шляхом переїзду з імперсько-чиновничого Петербурга до духовно близького Києва. Важко погодитися із тим, що наукова й літературна діяльність, якою Гоголь збирався займатися в Києві, так само неминуче приречена була на “загальноросійськість”, як і чиновно-державна служба. В останньому випадку виходу справді не було: державний чиновник змушений вірою й правдою служити імперії. Трохи вільніше почувався, скажімо, професор Московського університету Осип Бодянский, і так само вільніше почувався б і професор Університету Святого Володимира Микола Гоголь, якби він ним став. До того ж, у Києві Гоголь збирався писати історію Малоросії та видавати малоросійські пісні, тобто займатися, сказати б, українознавчою роботою. Втім, Гоголь і в Росії відмовився від поприща чиновника, подібного до Поприщина, а віддався “високому божевілля” — письменництву.

У відомій книзі Костянтина Мочульського “Духовний шлях Гоголя” (1934) йдеться про те, що в 1833 р. душевний стан Гоголя був нестерпним, а сам він “гарячково хапався за різноманітні починання”. Утім, аналіз цієї ситуації вимагає наголошення визначального для тодішнього Гоголя прагнення переїхати до Києва, про що Микола Васильович “мечтає, як о величайшем счастьи” (Полное собрание художественных произведений Н. В. Гоголя с биографией, написанной проф. А. И. Кирпичниковым. М., 1909. С. XV). Між іншим, і Манн справедливо акцентує, що Гоголеве “піднесення настрою, прилив творчих сил пов’язані з виниклим планом переїзду до Києва”.

Тож прочитаймо у самого Гоголя про його поривання до Києва. Передусім акцентую, що в листі до Михайла Максимовича від 2 липня 1833 р. Гоголь намовляв свого московського друга, який і сам уже рвався в Україну, повернутися на Батьківщину: “Бросьте в самом деле кацапию, да поезжайте в гетьманщину. Я сам думаю то же сделать и на следующий год махнуть отсюда. Дурни мы, право, как рассудишь хорошенько. Для чего и кому мы жертвуем всем”. Отже, молодий Гоголь не збирався жертвувати Україною, мріяв посісти кафедру в Київському університеті. 20 грудня 1833 р. писав Максимовичу: “Да, это славно будет, если мы займём с тобой киевские кафедры. Много можно будет наделать добра”. Про яку кафедру для себе мріяв Гоголь? Про кафедру загальної історії! Щоб її добитися, він наприкінці 1833-го накидає на папір думки з цього предмета для Сергія Уварова, який тоді був управляючим Міністерства народної освіти. Вийшла цікава стаття, схвалена Уваровим для друку в “Журнале министерства народного просвещения”, де й була опублікована на початку 1834 р. під назвою “План преподавания всеобщей истории”.

Необхідний для Гоголя епізод із Уваровим супроводжувався й тим, що в листі до

Пушкіна від 23 грудня 1833 р. він усіляко вихваляв його, сподіваючись, що поет передасть за призначенням, як шанує управляючого претендент на київську кафедру: “Во мне живёт уверенность, что если я дождусь прочитат план мой, то в глазах Уварова он меня отличит от толпы вялых профессоров, которыми набиты университеты”.

Претендент на кафедру в Університеті Святого Володимира турбувався про патріотичні настрої, моральність і високу професійність його викладачів. У листі до Максимовича у грудні 1833 р. жалкував, що в університет призначають якихось німців: “Хоча б для святого Володимира побільше слов’ян”. Микола Васильович вважав, що треба залучати справді освічених людей і таких же “чистих і добрих душею”, як він із Максимовичем.

Лист до Максимовича, написаний наприкінці 1833-го, фактично завершував цей рік, адже після нього був лише лист до Пушкіна, в якому, до речі, Гоголь писав про свою любов до Максимовича й захоплювався: “Я восхищаюсь заранее, когда вообразу, как закипят труды мои в Киеве. Там я выгружу из-под спуда многие вещи, из которых я не все еще читал вам. Там кончу я историю Украины и юга России и напишу Всеобщую историю, которой, в настоящем виде ее, до сих пор, к сожалению, не только на Руси, но даже и в Европе, нет. А сколько соберу там преданий, поверьев, песен и проч.!”

В інтелектуальній пам’яті нашої збереглося нестримне прагнення чеховських сестер: “В Москву! В Москву! В Москву!” Та, здається, стократ сильніше звучить Гоголеве: “Туда, туда! в Киев! в древний, в прекрасный Киев!” Заакцентуємо і гоголівські слова про Київ у листі до Максимовича 20 грудня 1833 р.: “Он наш, он не их, не правда?” Та ще в листі до того ж Максимовича у квітні наступного року побіжно зауважив, що “нам малороссыям” здаються деякі наші фрази та вирази зрозумілими “для русских” при буквальному перекладі, але це не так. **От і маємо чіткі вияви національної самоідентифікації Гоголя.** Це внутрішнє відчуття Києва й України — **нашій, наша**, — тобто національне, українське почуття, Гоголь проніс через усе життя.

На початку 1834 р. Гоголь знову перекошував Максимовича в тому, щоб він не лінувався з переїздом до Києва: “А на что человеку дается характер и железная сила души? К чорту леня да и концы в воду! Ты рассмотри хорошенько характер земляков (Українців. — В. М.): они ленятся, но зато, если что задолбят в свою голову, то навеки. Ведь тут только решимость: раз начать, и всё... Типография будет под боком. Чего же больше? А воздух! а гливы! а розиг! а соняшники! а паслин! а цыбуля! а вино хлебное... Тополи, груши, яблони, сливы, морели, дерен, вареники, борщ, лопух!.. Это просто роскошь! Это только город у нас, в котором как-то пристало быть келье ученого”. Місяць потім Гоголь знову підганяв із переїздом Максимовича: “Что ж, едешь или нет? влюбился же в эту старую толстую бабу Москву, от которой, кроме шей да матерщины, ничего не услышишь. Слушай: ведь ты посуди сам по чистой совести, каково мне одному быть в Киеве... Песни нам нужно издать непременно в Киеве”. У цьому листі Гоголь акцентував аргументацію переїзду Максимовича: “Послушай, не бросай сей де-

ла! Подумай хорошенько. Здоровье — вещь первая на свете. Предлог к перемещению ты имеешь самый уважительный — вред климата. Исчисляй свои труды по словесной части; доказывай, что ты можешь занять с честью означенную кафедру, грози отставкою. Должны будут согласиться”. Гоголь і сам доклав зусиль, аби в Максимовича вирішилося питання з переїздом до Києва. Принаймні 7 квітня 1834 р. писав про свій візит до Сергія Уварова, який саме у той час став міністром народної освіти і розповідав, як він замовив слово про друга перед ним.

20 квітня 1834 р. Гоголь навчав Максимовича, що треба зробити, аби у Київ таки потрапив і він: “Когда будешь писать к Брамке (Попечитель Київського навчального округу в 1832—1839 рр. — В. М.), напомним ему о мне вот каким образом: что вы

бы, дескать, хорошо сделали, если бы залучили в университет Гоголя, что ты не знаешь никого, кто бы имел такие глубокие исторические сведения и так бы владел языком преподавания, и тому подобные скромные похвалы, как будто вскользь... Ты, будучи ординарным профессором Московского университета, во мнении его много значишь. Я же бедный почти нуль для него; грешных сочинений моих он не читывал, имени не слыхивал, стало быть, ему нечего и беспокоиться обо мне”. Гоголь і сам кілька разів зустрічався з Уваровим, а також з Єгором Брамке, котрий приїздив до Петербурга.

І це ще не все! 13 травня 1834 р. Гоголь напучував і Пушкіна, як тому треба перехитрити Уварова, переконати його в необхідності переїзду Миколи Васильовича в Київ: “Если зайдёт обо мне речь с Уваровым, скажите, что вы были у меня и застали меня еле жива. При этом случае выберите меня хорошенько за то, что живу здесь и не убираюсь сей же час вон из города; что доктора велели ехать сей же час... И сказавши, что я могу весьма легко через месяц протянуть совсем ножки, завесть речь о другом, как-то о погоде, или о чем-нибудь подобном. Мне кажется, что это не совсем будет бесполезно”. Пушкін відповідає Гоголю в той же день: “Я совершенно с Вами согласен. Пойду сегодня же назидать Уварова... От сего незаметным и искусным образом перейду к бессмертию, его ожидающему. Авось уладим”.

Невдовзі ситуація суттєво змінилася у зв’язку з тим, що Максимович отримав призначення в університет, і в липні 1834 р. став його ректором, а з Гоголем питання не вирішувалося. Ще в березні Максимович повідомив його, що на кафедру загальної історії в Університеті Святого Володимира можуть взяти ад’юнкта (помічника професора) Володимира Циха з Харківського університету, але Гоголь не хотів і слухати про це: “Что ты пишешь про Цыха? разве есть какое-нибудь официальное об этом известие? Министр мне обещал непременно это место и требовал даже, чтоб я сейчас подавал просьбу, но я останавливаюсь затем, что мне дают только ад’юнкта, уверяя, впрочем, что через год непременно сделают ординарным; и признаюсь, я сижу затем только еще здесь, чтобы как-нибудь выработать себе на подъем и разделаться кое с какими здежными обстоятельством”. Переконавшись, що на його місце на кафедру загальної історії беруть усе-таки в університет Циха, Гоголь писав наприкінці травня 1834-го Михайлу Максимовичу: “Ты знаешь Цыха? кто это Цых? кажется, Погодин его знает. Нельзя ли как-нибудь уговорить Цыха, чтобы он взял себе, или просил, или бы по крайней мере соглашался бы взять кафедру русской истории”.

Яка драматична історія! Неможливо погодитися з Володимиром Набоковим, який твердив: “Читати листування Гоголя — сумне заняття...” Листи захоплюють емоційною напруженою Гоголевою душою, яка широко й беззастережно прагнула в Україну, в Київ! Утім, на думку Юрія Манна, Гоголь просто був... “не від того, щоб і пофрондувати в певному дусі”, та й взагалі все це було... “скоріше за все, грою”. Стоп! Фронда і гра-забава Гоголя щодо рідної Батьківщини, з якої він виїхав п’ять з половиною років тому? Ні, ні і ще раз — ні! Насправді це був переломний момент у житті геніального українця Миколи Гоголя, який міг кардинально змінити його долю. Та не судилося... У тому ж травні 1834-го Гоголь коротко повідомив Пушкіна: “Я вчера был у Уварова. Ничего я не могу вам сказать утешительного для себя”. Через багато років Максимович

із гіркою згадував, що в Київ “согласился со мною переместиться и мой незабвенный земляк Гоголь, но ему не удалось этого...” Тобто, Гоголя в Україну не пустили. У мене немає змоги та й потреби докладно розкривати причини цього, адже акцентую лише факт устремління Гоголя в Україну. Наведу лише думку Миколи Жулинського: “Навіть його високошановані, огорнуті величавою славою друзі — покровителі Олександр Пушкін, князь Петро Вяземський, вихователь спадкоємця престолу Василь Жуковский не змогли випросити для Гоголя місця ординарного професора загальної історії в Києві. І пояснення цьому полягає в суворій забороні надання полякам посад на державній службі, яка почала діяти після повстання 1830—1831 рр. у Варшаві. Відомо, що одним із керівників цього повстання був генерал В. Яновський, який у генеалогії роду Гоголів-Яновських посідає значиме місце. Мати Миколи Гоголя Марія Косяровська до 14 років жила й виховувалася в домі батьків свого двоюрідного брата генерал-майора Андрія Трошинського, який був одружений на внучці останнього короля незалежної Польщі Станіслава Понятовського”.

Мало хто згадує, що й після відмови в університеті Гоголь висловлював надію все-таки перебраться до Києва. 27 червня 1834 р. він написав Максимовичу палкого листа: “Я к тебе буду, непременно буду, и мы заживем вместе чорт возьми все! Дела свои я повел таким порядком, что непременно буду в состоянии ехать в Киев хотя нераннею

Просвітитель від Бога, або о. Юрій Мицик завжди веде до джерел

Федір ШЕПЕЛЬ,
краєзнавець, м. Кропивницький

осенню или зимою; но когда бы то ни было, а я всё-таки буду. Я дал себе слово, и твердое слово; стало быть, все кончено: нет гранита, которого бы не пробили человеческая сила и желание...”. Гоголь переконував Максимовича й себе в тому, що він залишився на рік у Петербурзькому університеті, завойовуючи право для переїзду в Київ. 14 серпня 1834 р. писав Максимовичу: “...Если Бог поможет... не буду раскаиваться в том, что остался здесь (У Петербурзі. — В. М.) этот год. **Хотя душа сильно тоскует за Украиной...**” (Виділено мною. — В. М.).

Гоголь навіть просив свого друга, ректора Університету Святого Володимира розвідати, чи продаються в Києві місця для будинку, краще з садочком, якщо можна десь на горі, щоб і Дніпро було видно. Добре, якби вони з Максимовичем жили поруч. Як тільки Михайло Олександрович знайде таке місце, то Микола Васильович не забариться вислати гроші...

Та, коли рік потому, наприкінці липня 1835 р., Гоголь заїхав до Максимовича в Київ, по дорозі з Василівки до Петербурга, то про поселення в Києві вже не йшлося. Залишився тільки смуток про марні надії. За словами Максимовича, ад’юнкта кафедри загальної історії Петербурзького університету Микола Гоголь відверто зізнавався про своє нехтування тамтешніми лекціями і дуже жалкував, що Бракке не прийняв його в Київський університет. А з університету в Петербурзі Микола Васильович безславно пішов наприкінці 1835 р., протримавшись у ньому менше півтора року.

Ця сумна історія не могла не вплинути на подальшу долю великого сина українського народу. Михайло Грушевський зазначив: “Нешастям було, що Гоголь не мав навколо себе людей з сильніше вираженими національними почуттями. Він обертався між росіянами або українцями зовсім денационалізованими”. Насправді, Гоголь мав і друзів, які були справжніми патріотами України. Крім того, як переконливо показав Юрій Барабаш, у тезі Грушевського закумульована не вся правда. Бо ж правдою треба визнати й те, що Шевченко так само дуже рано, раніше за Гоголя, ще підлітком, змушений був покинути вітчизну. Він так само спершу в Петербурзі, згодом на засланні, потім знову в Петербурзі жив у інонаціональному, переважно російському (чи російськомовному) середовищі, сам чимало написав російською, однак його національне почуття, його українськості все це не змінило ні на йоту: “Ні, все-таки тут не просто біографія чи географія, не лишень умови життя, оточення, друзі; тут є іще щось...”

Може, відгадку цього “чогось” слід шукати на іншому, глибиннішому рівні? Може, розбіжність національних шляхів і доль було значною мірою запрограмовано вже відмінністю родових традицій, соціальних генотипів, психологічних чинників?

Гетьманський нащадок — і гайдамацький онук. Панич з Лівобережжя, давно втихомиреного краю слухняних гречкосіїв та новоспечених “російських” дворян, — і правобережний кріпак, чий менталітет встав бунтівливий дух Коліївщини, “ген” козацької непокірливості... Один, відчужившись від батьківщини, завершив свій життєвий шлях не лишень на географічній, а на духовній чужині; другий, пройшовши кризу усі випробування і спокуси чужинства, так і не розлучився — ні розумом, ні душею, ані талантом — з рідною землею. В антиноміях національної свідомості Гоголя і Шевченка відбилися глибокі злами в історії трагічно розколотої нації, позбавленої повноцінного історичного, відтак і національного континуїтету”.

Отже, на глибоку думку Барабаша, етнічні брати, діти однієї матері, — Шевченко і Гоголь — мали різні “групи крові”, кожен свій генетичний код, їхні родоводи відбивають дуже різні стани й соціальні зрізи українського суспільства, вияви й етапи буття етносу, різні грані національної психології. Грунт, на якому вони зросли, був один, та коріння — різні, і тому такими несхожими виявилися пагони...

Пам’ятаймо про це, з’ясовуючи національну природу душі й творчості Гоголя.

Свого часу в кількох числах журналу “Русская старина” за 1875—1876 рр. знайшов листування фаворита Потьомкіна з “матінкою” Єкатериною II. “Найсвітліший” князь, перебуваючи у Єлисаветграді (віднині Кропивницький), 1788 року, повідомивши надважливу новину про “расстроены́й желудок”, ненароком торкнувся питання про долю всієї України і, зокрема, “Вольностей Війська Запорізького”. Цікаво, що “всемиловившая государыня” не забарилася з категоричною, відвертою й доволі жорсткою відповіддю на випадково кинуте Грицьком Нечесою тепле слово на адресу українського козацтва: “Что верные запорожцы верно служат, сие похвально, но имя запорожцев, со временем, старайся заменить иным, чтоб Сеча, уничтоженная Манифестом, не оставила по себе ушам приятное прозвание; в людях же незнающих — чтоб не возбудилась мечта, будто за нужное наши восстановить Сечу, либо название”. Відтоді, як “вража баба” породила ці та дотичні до них настанови, в Російській імперії та її продовженні СРСР, мало хто на офіційному рівні наважувався відродити саме ту мрію: про славних запорожців та їхню Січ. Серед сміливців вирізнявся невгамовний Дмитро Яворницький, котрого називали “козацьким батьком”, і одиниці — в Радянському Союзі...

Саме до таких належить заповзятий прибічник “Просвіти” від початку її відродження в Україні (один з ініціаторів створення Товариства у Дніпропетровську та Дніпропетровській області, що в 90-х був заступником голови Дніпропетровської обласної “Просвіти”), джерелознавець, доктор історичних наук, професор о. Юрій Мицик. Його чітка духовна й громадська позиція та вагомий інтелектуальний доробок вражають: близько трьох тисяч наукових та популярних праць і п’ятдесят книг з історії України.

Насамперед пов’язаних із публікацією та вивченням невідомих письмових джерел козацької доби, а також — знакових подій ХХ століття. Студенти добре знають його як співавтора посібника з історії України. Науковці — за виданням хронік Феодосія Софоновича та Олександра Гваньїні, чотиритомника “Джерел з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648—1658 рр.”, “Архіва Коша Нової Запорозької Січі”, листів Івана Сірка та Івана Огієнка, а також — десятитомника “Український голокост 1932—1933” та нового видання “УПА: спогади, документи”. Краєзнавці та й просто поціновувачі старовини — за книгами “Як козаки воювали”; дослідженнями, присвяченими козацькому й гайдамацькому минулому Чигирини, Царичанки, Корсуня, Умані, Новомосковська, а ще — біографіями Петра Могили, синів Богдана Хмельницького Тимора і Юрія, Івана Виговського, Івана Сірка, Івана Мазепи. І навіть попри тяжку хворобу останніх років, Юрій Андрійович займається пошуком не тільки невідомої документації гетьманів України, а й київських православних митрополитів, оскільки є протоієреєм УПЦ КП, доктором церковно-історичних наук. А з 1997 р. ще й працює професором у київській Православній духовній академії.

На відміну від багатьох істориків, котрі з вимученими “обов’язковими” статтями і малотиражними монографіями можуть роками замкнуто жити у штучній шкаралупі “науковця”, Юрій Андрійович — просвітянин від природи — поспішає поділитися з найширшим загалом своїми численними відкриттями на ниві української історії, зробленими в архівах і книгозшивах з часу навчання та праці в Дніпропетровському держуніверситеті, а потім роботи в Запорізькому педінституті, Національному університеті “Києво-Могилянська Академія”, читанні курсів лекцій у Миколаївському та Кам’янець-Подільському вишах, Острозькій Академії, разових лекцій в Альбертському (Едмонтон), Вінніпезькому (Канада), Варшавському, Ягеллонському (Краків) університетах; поїздок на наукові конференції та стажування до Білорусі, Росії, Польщі, Німеччини, Данії, Італії, Канади...

Юрій Мицик виховав чимало знаних українських науковців. До його учнів належать професор історії в Гарварді Сергій Плохій (пам’ятаю, як він писав у нього курсові в Дніпропетровському держуніверситеті, це вже згодом його наукову діяльність спрямовував Микола Ковальський), а також три доктори наук — Віктор Брехуненко, Володимир Кривошея, Олег Однороженко — та шість кандидатів... Втім, це лише верхівка айсберга! Юрій Мицик має тисячі шанувальників і послідовників у багатьох містах і селах України. Та й мені — ще студенту — саме він прищепив любов до історії рідного краю. Наше листування почалося від часу його першого стажування в Польщі. Цікаво, що, коли він знайшов у закордонному архіві кілька універсалів Богдана Хмельницького, а для визначення чи вже відомі вони науці чи ні, у нього там не виявилось під руками (доінтернетівський час!) рідкісної книги “Документи Богдана Хмельницького”, я надсилав йому товстенні листи з уривками з уже опублікованих універсалів гетьмана... Хоч як парадоксально, навіть думка про краєзнавство визріла не в моїй голові. Її озвучив Юрій Андрійович. Небагато знайдеться викладачів, котрі посилаються на дипломну роботу свого студента, як це зроблено у книзі “Як козаки воювали” при описі Хотинської війни 1621 року. Коли 1982 року почав читати лекції й вести практичні заняття з нової й новітньої історії країн Азії й Африки в Кіровоградському педінституті, в одному з листів до мене, він, широко порадивши тому факту, що маю змогу викладати екзотичний предмет українською (до речі, зелене світло викладанню рідною мовою тоді

ввімкнув для мене декан істфаку Тарас Іванович Бабак), втім, порадив при нагоді пов’язувати минуле й сучасне далеких країн з історією України (воювали ж козаки з Османською імперією, а скажімо, дослідник Нової Гвінеї Микола Миклухо-Маклай був наполовину українцем, а сліпий український мандрівник Василь Єрошенко став класиком японської літератури і т. ін.). Спонукав більше спілкуватися з тутешніми краєзнавцями, знайомитися з журналістами місцевих видань і, головне, починати самому писати на теми краю, куди занесла доля!

До речі, праці о. Юрія Мицика, присвячені козацькому минулому сучасної Кіровоградщини, епістолярній спадщині Спиридона Черкасенка тощо, друкувалися і в нашому місті, в журналах “Вежа” та “Степ”. Через призму його нових досліджень мені пощастило написати кілька краєзнавчих матеріалів. Зокрема про невідомі листи кошового отамана Івана Сірка з Торговиці (нині Кіровоградщина), щодо згадок про наших славних земляків (Володимир Винниченко, Яр Славутич, Дмитро Чижевський) у листуванні митрополита Іларіона (Івана Огієнка) та ін.

Як стверджує Юрій Андрійович, найбільшим його учителем був Микола Павлович Ковальський. Пізніше на наукові погляди впливав Ярослав Дзюра. Добре, що історія в його родині стає сімейною справою. Дочка — Інна Тарасенко — кандидат історичних наук. Чимало досліджень вони ведуть спільно. До того ж, після пережитого батьком інсульту, донька стала його незамінною помічницею. Один внук студент, другий — школяр.

Насамкінець звернемо увагу на ще одну важливу рису о. Юрія Мицика: як магнітом притягувати до себе україноцентричні сили. Людей, які в своїх наукових працях об’єктивно підходять до висвітлення історії України. Серед таких і Тетяна Таїрова-Яковлева, відомий російський джерелознавець, дослідник Гетьманщини. Саме Юрій Андрійович переклав українською її знакову книгу “Іван Мазепа і Російська імперія. Історія “зради”. Став науковим редактором надзвичайно актуального цьогоорічного видання Таїрової-Яковлевої “Инкорпорация: Россия и Украина после Переяславской Рады (1654—1658)”.

Колись глибокий дослідник української історії Омелян Пріцак висловив дуже слушну, як на наш неймовірно міфотворний час, думку: “Історія, як і будь-яка точна наука, є абстрактною інтелектуальною дисципліною”. Саме тому надзвичайно важливо, що о. Юрій Мицик завжди веде нас до джерел важливих знань про минуле Вітчизни.

Петро СОРОКА

**Дорога Таню,
вітаю тебе з-під травня!**

Щойно перегорнув останню сторінку твоєї нової книжки “Журавлі небесного вирію”, на якій, здається, ще не встигла висохнути друкарська фарба, і сиджу край вікна, переповнений думками і враженнями. Прочитане пропливає в пам’яті окремими кадрами, як у кіно. А за вікном — дощ. Він навіває смутку, такий дотичний до твоєї книжки, адже вона присвячена тим, хто відійшов у засвіття і з ким звела тебе доля на життєвих дорогах. В іменах це відбито так: Анатолій Дімаров, Віктор Баранов, Юрій Ряст, Євген Дорошкевич, Степан Гриценко. П’ятірне гроно. На чийсь долю випала запаморочлива слава і широке визнання, а хтось пройшов малопомічним. Я, скажімо, вперше відкрив для себе імена письменників Євгена Дорошкевича і Степана Гриценка. Що вдіяти?! За роки незалежності книжки почали виходити незначними накладками і далеко не всі долітають у віддалені регіони. Але у справжніх поетів велике життя у літературі після смерті тільки починається. І в цьому напрямку ти зробила для Є. Дорошкевича і С. Гриценка неабияку послугу, як перед тим для Юрія Ряста, подбавши про видання його вибраного. Саме завдяки тобі ім’я цього автора так яскраво і гарно засвітилося на всеукраїнському овиді.

Тепер про твою книжку в трохи ширшому контексті, бо все пізнається у порівнянні. Наша література сьогодні переживає справжній бум мемуаристики, і є тут чимало добротних творів. Може, це краще, що сьогодні взагалі з’являється у літературі, оскільки навіть побіжно викладене, але цікаве і драматичне життя, викликає посиленний інтерес (немає нічого вищого за людське життя!), але коли написано це й динамічно — це неперебутне читання. Саме таке відчуття у мене зі спогадами “Стежки-дороги” Івана Гнатюка, “Прожити і розповісти” А. Дімарова, “Не окремо взятє життя” Івана Дзюби, “Спогад і сповідь з ХХ ст.” С. Крижанівського, “Вікнини” В. Бровчен-

Голоси журавлиного вирію

Відкритий лист до Тетяни Лемешко

ка, “Білі вечори” В. Захарченка, “Сповідь перед собою” М. Негоди (автора знаменитої пісні “Степом, степом...”), “Один із шістдесяти” Миколи Горбала. Ще варто згадати два томи спогадів Д. Ниченка-Чуба “Від Зінькова до Мельборну” та “Під евкаліптами Австралії”, “Зернини з доріг життя мого” Ніни Вірченко, “Голоси далекого вирію” Михайла Медуниці, “Усе живе — тепле” О. Шугая. Цей реєстр, звичайно ж, можна продовжувати ще довго. Але все це великі епічні книги, де розповідь ведеться неквапно, з розлогими відступами і численними промовистими деталями. У тебе ж упереваж есеї. Але за рівнем душевності, чистоти помислу, сповідальної тональності цілком суголосні з переліченими вище виданнями. Хочеться вірити, що “Журавлі небесного вирію” не загубляться у потоці нинішньої лектури, що накопчується на читача дев’ятим валом. Твоя книжка наділена, що називається, достатньою опірністю, бо написана серцем, а це означає, що багато в ній замкнено не тільки на рівні слова, а й між рядками.

Читання зворушує, навіює тихий ностальгійний настрій, спонукує до власних спогадів і переживань.

Постаті Анатолія Дімарова і Віктора Баранова добре знані кожному, хто живе у стихії літератури, тут навіть відчувається певний хрестоматійний глянець. Але що цікаво: ти тікаєш від цієї забронзовілої, усталеного образу і кліше, а подаєш своє бачення улюблених письменників. Кожну сцену, кожен епізод переломлюєш крізь призму власного сприйняття, не цураєшся присутніх супровідних коментарів.

Твоя оповідь жива і динамічна, часто весела (особливо в спогадах про А. Дімарова) і розкута, хоча, звичайно, і з сумними, незрідка трагічними нотками, адже

усі письменники перейшли ту сумну межу небуття, за якою немає повернення, і цей перехід ніколи легким не буває.

Твоя книга — жива, читабельна і художньо вартісна, з багатьма цікавими виражальними засобами, за якими відчувається твій багатий досвід поета і прозаїка. А ще добре, що оповідь постій-

Тетяна ЛЕМЕШКО

ЖУРАВЛІ НЕБЕСНОГО ВИРІЮ

но підсилюється рідкісними світлинами із сімейного альбому, бо мова фотографій напрочуд промовиста, багато додає до сказаного й присутньо розширює простір наратії.

Немаловажну роль у структурі оповіді відіграють письменницькі листи, які ти охоче цитуєш. Особливо їх багато в есеї-спогаді “Недоспівана пісня Віктора Баранова”, бо цього письменника без перебільшення можна назвати майстром епістолярії. Ті листи цікаві не якимись кололітературними подробицями чи “смаженими фактами”, а екскурсами в художню літературу, розкриттям психології творчості й внутрішньо-

го стану душі письменника. Пише В. Баранов упереваж стисло, але напрочуд промовисто, без переливання з порожнього в порожнє, по-сутньому, а також неодмінно з ноткою іронії, що зближує його з незабутнім Анатолієм Дімаровом.

Твоєю незаперечною творчою удачею є есеї-спогад “Йди, доле, долом” про Юрія Ряста. Його образ виписаний найбільш яскраво, повнокровно, рельєфно-зримо. Відчувається, що ви з Юрієм були справді великими друзями, сказати б, кровно спорідненими, напрочуд близькими за рівнем світосприйняття і світовідчуття. Така дружба — неоціненний Божий дар. Недарма великий Сковорода якось сказав: “Якщо вам пощастило надбати в житті бо-дай одного друга, вважайте, що вам поталанило” (цитую з пам’яті).

Зі сторінок твоєї книги усі, про кого пишеш, постають як живі. Не схематичні, не глянцеви, не прикрашені, а саме живі в облозі буднів і безпросвітної праці, без якої не буває становлення душі. І в цьому твоя найбільша заслуга.

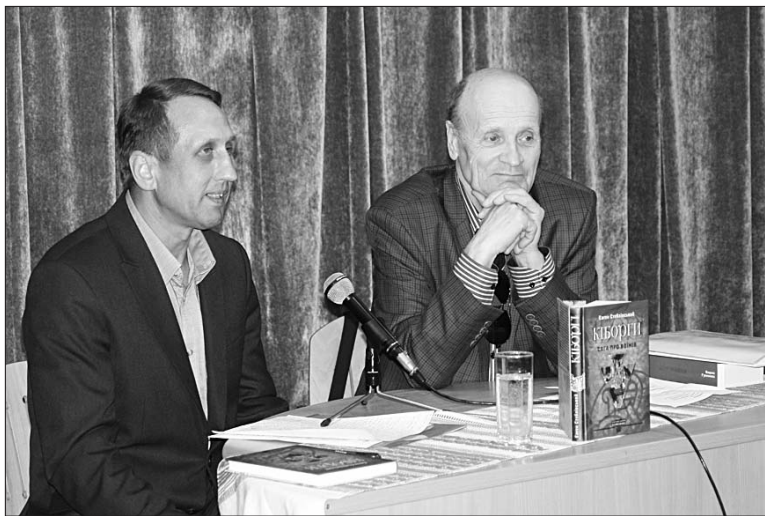
Але твій письменницький інтерес і розповідь не обмежуються тим “п’ятірним гроном”, яке домінує у книзі. Мені, скажімо, було винятково радісно й відрадно зустрітись тут з Євгеном Безкоровайним (на жаль, теж уже відлітним журавлем), Євдокією Несторівною Дімаровою, дружиною і березинею великого письменника і теж чудово мемуаристкою, Лесею Степовичкою, примітна постать якої особливо часто і яскраво зринає в спогадах про Дімарова, Володимиром Базилевським, Леонідом Талалаєм, Анатолієм Гаєм, Юрієм Мушкетиком, Михайлом Наєнком, Віктором Женченком, Михайлом Сидорженським, Дмитром Чередниченком, св. пам’яті Петром Осадчуком, Іваном Доницем, Григорієм Соломончуком, Василем Василашком, Володи-

миром Білінським, Ніною Гнатюк, Ростиславом Синьком і багатьма іншими. Відчувається, що ти любиш письменницьке середовище, високо цінуєш тих, хто отримав від природи рідкісний дар слова, не розгубив його на життєвих дорогах, а розвинув не-настанною працею, як заповідано Господом, і немає у тебе ні тіні задрості чи недоброзичливості до більш успішних і популярніших, а є світлий подив і шире захоплення тими, хто спроможний вдихнути у слово живу душу. Неоціненна, рідкісна у нашій літературі, поділений на клани і угруповання, якість!

Ти пишеш з любові і нею освячуєш кожне слово, на все дивишся крізь призму щасливого зачудування. Це не означає, що життя малюєш тільки однією барвою. Ні. У тебе чимало драматичного і, як уже було сказано, трагічного. Але в твоєму письмі немає негативу, активної ненависті, якою так полюбують хизуватися деякі мемуаристи, немає і тіні зла. Рефреном під час читання звучали мені слова М. Рильського “Жаль кожного і цілого світу жаль”. Тому що кожна людина, навіть якщо на її долю випала добра слава і широке визнання, заслуговує на співчуття і милосердя, адже неминучі втрати, труднощі, випробування й прикроці, а в багатьох і сумна старість, з її недугами, втратою і повільним згасанням. До того ж, через серце письменника проходять усі болі світу.

І ось ще яке спостереження. Ти не лише зримо вимальовуєш портрети інших, а й досить яскраво і майстерно малюєш власний автопортрет. Добротно, чесно, правдиво, часто з відчутною дозою, сказати б, дімаровської іронічності, й, головне, без зайвого замилювання та кохання, без заглядання у дзеркало, яке так полюбують мемуаристи, малюєш такою, якою хотіла б, аби тебе сприймали інші — невтомною трудівницею на письменницькому жнив’ї, рівною серед рівних, відданою в дружбі й незрадливою у любові, для якої найвищим ідеалом є краса вірності.

Петриківський Ліс

Автор роману Євген Стеблівський з ведучим, письменником Михайлом Слабошпицьким

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Національний музей літератури України спільно з видавництвом “Ярослав Вал” презентував роман Євгена Стеблівського “Кіборги. Сага про воїнів”. Це одна з перших художніх книг про війну на Донбасі. Книга, яка бере за серце. Герої роману — юнаки-студенти, які пішли захищати країну. Адже головний герой, Славко Рудинський, знає, що він

нашадок легендарного холодноярського отамана Рудя, і так само, як його прадіди, йде в бій під гаслом “Воля або смерть!” Роман розповідає про козацький дух, що спить у кожному з нас, аж доки не прокинеться. Справжні герої виростають із крові своїх попередників: Гонти, Богуна, Болбочана, Коновальця, Шухевича... І вони знову виростили, — на книжках про Хмеля і Сагайдачного, про запорожців і упівців, про

«Кіборги. Сага про воїнів»

“...Ми виступаємо за три дні. Цю битву пам’ятатимуть у віках — як і її героїв. В Трої — Ви здобудете свою славу! Люди оспівуватимуть Ваші подвиги у піснях і легендах. Ваші імена зостануться в тисячоліттях... Але славу Вашу триматиме за руку — Ваша смерть...” (Девід Беніюф, “Троя”).

гайдамаків, холодноярців і січових стрільців. Виростили — і стали у Донецькому аеропорту проти споконвічного ворога. Це захопливий український бойовик про Батьківщину і кохання, які сильніші за смерть. Українська драматична історія війни Рудя і його семи побратимів із розвідувального взводу Старого. Рудь, Андріано, Кеп, снайпер Кохана, Дир, Єльчик, Старий, Америка — почали свою війну під Слов’янськом і пройшли пекельний шлях до Донецького аеропорту. Один із них загинув, рятуючи побратима на полі бою, другий — під час виходу з оточення з сектору “Д”, третій — в боях за аеропорт... Рудя чекає з війни його кохана дівчина — Іванка — і, не витримавши напруги невідомості, приїжджає до нього на фронт разом з волонтерами...

Вже вийшли книжки про те, як билися за аеропорт. Роман

“Кіборги...” — це відповідь на запитання, чому хлопці не здали ДАП. Адже ми як нація в не-оціненному боргу перед своїми загиблими попередниками: “...З цієї землі, з пролітої в неї крові — вже вирости нові герої, сину. Тому вона була, є і буде — вічно. Вона може себе захистити. Себе — і тебе, малий. Хлопці не пустять ворога у твій дім! Вони стоятимуть насмерть. І ти захищатимеш її, коли виростеш. Бо ти створений з крові її воїнів. Все буде Україна, сину!” За словами автора, ідея написати книжку виникла з початком війни в Україні. Описував реальні події. Це другий роман у трилогії — першим був “Звенигора. Повстанці. Шабля на комісарі”. У ньому описуються трагічні події Звенигородсько-Тарашанського повстання 1918 року на території Центральної України.

“Після першої книжки наступною мала вийти історія про Юрка Тютюнника. Вона уже на 50 % готова. Але так сталося, що я вирішив писати про війну, яка сьогодні в Україні. Писав про те, що болить”, — розповів автор Євген Стеблівський. У презентації роману Є. Стеблівського “Кіборги” взяли участь письменник, учасник АТО Борис Гуменюк, письменник, головний редактор видавництва “Ярослав Вал” Павло Ширія і автор роману Євген Стеблівський — журналіст, письменник, історик, літератор, автор серії “Український бойовик”. Завітав на презентацію кіборг Микола Тихонов. Розповів, що уже встиг прочитати книгу й упізнав у сюжеті свого товариша з війни. Про надважливу роль добровольців на фронті і в тилу поділилася відома волонтерка-журналістка Тамара Лозова з Дніпра. Модерував захід знаний письменник і літературознавець Михайло Слабошпицький. Він пишається тим, що його черкаська земля має таких талановитих людей.

«Чародійниця глиняної іграшки»

Наталія ІБРАГІМОВА,
завідувач Меморіального музею-садиби гончарки Олександри Селюченко

Першою вчителькою гончарного ремесла Олександри Селюченко була мама. У своєму щоденнику майстриня писала: “Багато горя вона хльоснула, але ліпниця була гарна, хоч ніхто її не згадував з оцих останніх гончарів. Було, прийде Поросний, сяде і так любується, як вона ліпила і говорив, люблю, Петровна, як ви ліпите. Пам’ятаю я його вуса і швидкі очі”. Після закінчення семирічки дівчина навчалася із дворічної Опішненській школі майстрів художньої кераміки. “Опішня мала тоді школу майстрів художньої кераміки, от туди я пішла. Був це 1937 рік. Була ця школа двохрічна, давали стипендію по 100 крб це були гроші в той час. Багато вчилася із заводу. Це була молодь і середні. Школа була серйозна і настояща. Була в неї своя майстерня. Випалювали гуртом. Гончарувати вчив Сакун Хома Мосійович. Технологію вів Каша Артем Савич. Була композиція — Літовченко і декілька предметів... казалось, що то були люди серйозні. Не всім та наука вдавалась. Хто прийшов із заводу, це були майстри непогані, а ті, що ніде не вчилися слабші були.

Композиція “Парубок та дівчина”. 1986. Фото Тараса Пошивайла

ліпальницю пригадувала її колега, теж малювальниця Марія Бондаренко: “Вона дуже гарно ліпила від природи, а малювала само собою. Малювала так, що ніхто не намалює. В неї свій почерк був, якесь усе покручене і все до ладу. Гарною вона була жінкою”. Гончарка Ніна Дубинка розповідала: “Мені дуже сильно подобалися її розписи. Вони такі унікальні, незвичайні. Зараз так ніхто не розмальовує. Воно в неї живе, дихає, все незвичайне якесь. Я теж починала з розпису, брала вазу і питала в малювальницю, як правильно розписувати. Я пам’ятаю, що в неї багато виробів було, але вона їх дарувала в музеї”.

Гончар, заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії імені Данила Щербаківського, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка Михайло Китриш згадував: “Я познайомився з Шурою, як став робити в заводі з 1954 року. Вона малювала в заводі, а я вчився гончарювати. Можна сказати, що добре познайомились у процесі роботи, в процесі всього цього життя. Потім вже з 70-х років нас прийняли в Союз художників. Були постійні виставки: обласні, республіканські, всесоюзні, і життя йшло в такому скорому темпі. Роки просто не відчувалися, день за днем проходив. Було багато всяких дат, якщо обласна виставка присвячена якійсь даті, то через

місяць-через два ще якась дата”. Дружина гончаря — малювальниця Галина Китриш теж пригадувала Олександру Селюченко: “Я товаришувала з Шурою. Це дуже гарна була жінка, чуйна, сердечна, добра, вразлива. Дуже хороший вчитель, у цеху малювали, то вона навчила багатьох. Приємна людина була, приходила до нас. Ми про все з нею, було, поговоримо. Мій чоловік випалював їй іграшку...”.

Виставкова діяльність Олександри Селюченко почалася 1946 року, коли вона відіслала свої виробы (композиції “Свиня з поросятами” та “Лев з левеням”) на Всеукраїнську виставку іграшки в Київ, де їх відзначили премією. Майстриня була експонентом близько ста виставок, зокрема й всесвітніх “Експо-67” у Монреалі, “Експо-70” в Осачі, міжнародних виставок-ярмарків у Брюсселі (1958), Лейпцігу (1959), Велико-Тирново (1976) тощо. Були в Олександри Селюченко й персональні виставки. Одна з них відбулася наприкінці 1985 року в Полтавському краєзнавчому музеї, іншу організували в Ленінграді (нині Санкт-Петербургу).

Олександра Селюченко зверталася до звичних для народної пластики сюжетів. Але головною рисою її творчості була варіативність. Серед різноманітних її коників, баранців, пташок, вершників тощо не знайдеш двох однакових. Теми складніших багатотвірних композицій шукала в улюблених письменників-класиків, передусім Івана Котляревського й Миколи Гоголя, які писали про Полтавщину. До її гли-

Скульптура “Дівчина з цеберкою”. 1986. Фото Тараса Пошивайла

Скульптура “Баран”. 1970-ті. Фото Тараса Пошивайла

няного світу увійшли персонажі п’єси “Наталка Полтавка”, композиції на теми “Сорочинського ярмарку” та “Ночі перед Різдвом”. Олександра Селюченко неодноразово приїжджала до Києва, в Музей народної архітектури та побуту, куди її запрошували на майстер-класи. Саме в цьому музеї вона мала можливість творити, не дивлячись на норму, оточена увагою співробітників музею, а головне — вона мала змогу спілкуватися з людьми, які захоплювалися її майстерністю. Голова Полтавського обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України Віктор Фурман так згадував про її творчість: “...Іграшки її були наділені теплом, приємні, гарні. Коли працювала у Пирогово, вона завжди була у вишній сорочці, у хусточці. Біля неї завжди стовпилися люди та діти. Дещо вона могла продати, а то ліпить — ліпить і дарує, так біля неї прямо стояли черги”.

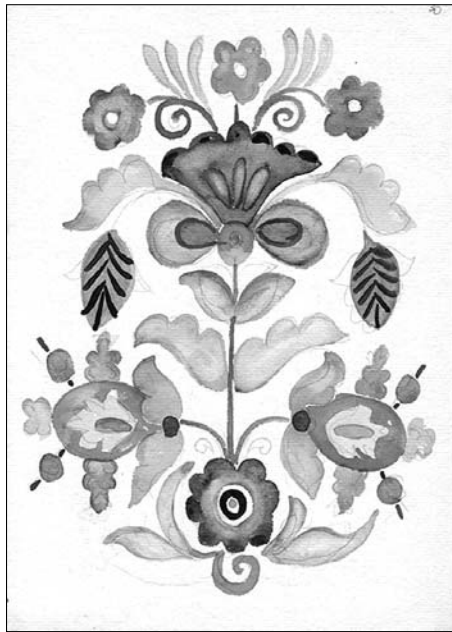
Гончарка Любов Іванова, колишня сусідка Олександри Селюченко (нині мешкає в селі Попівка, що поряд з Опішним), із приємністю згадує спілкування з майстринею: “З Олександрою Федорівною ми жили поряд. Було, приїздить з Києва, відпочине і біжить до мене, розповідає свої враження. Жалілася, що виморюється дуже. А ще любила послушати, як я співаю. Народні любила, свої, українські. “На городі верба рясна. Там стояла дівка красна. Хорошая та вродлива. Її доля нещаслива” — оце вона дуже люби-

Заслужений майстер народної творчості України Олександра Селюченко. Початок 1970-х

ла цю пісню. Вона за свою долю ніколи не розповідала, але видно цією піснею хотіла сказати. Після першого цеху мене перевели на третій. Її смерть була для нас несподіваною і незрозумілою. Але ж вона тяжко працювала, так і згоріла в роботі”.

23 червня 1987 року Олександра Федорівна Селюченко відійшла в інший світ. За свій творчий вік майстриня здобула славу справжньої легенди народного мистецтва. В її роботах знайшли відображення прадавні традиції.

Ескіз декоративної мальовки зі збірки О. Селюченко. 1920–1930-ті

Витвори цієї тендітної жінки — прояв життєвої мудрості й досвіду поколінь. Глина стала для Олександри Селюченко джерелом мистецьких пошуків, філософських роздумів і тим світоцем, що впродовж усього життя спонукав до невпинного руху вперед, самовдосконалення й навчання інших. Для своїх численних послідовників і учнів, дослідників і знавців творчості вона завжди буде не просто вчителем і митцем, а й прикладом мужності та незламності, доброти та широсердності.

Родина Селюченків. Опішне, Полтавщина. 1930

Коли закінчили школу, 1939 рік був це, багато відсіялося пішли по різних шляхах. Декілька чоловік посвятили життя кераміці. Назарчук Мотрона Савична, Омеляненко Марія, ну і я”. Саме як малювальниця в промартілі “Ленінські дні” села Воскресінська в Запоріжжі Олександра Селюченко розпочала свою роботу. Пізніше, вже на пенсії, вона створила значну кількість ескізів декоративної мальовки, що вражають безпосередністю, легкістю виконання. Про Селюченко-ма-

Із когорти нескорених

У Музеї писанкового розпису відбулася музейна академія, присвячена життєвому шляху й мистецькому доробку воїна УПА, члена ОУН, учасника Кенгірського повстання, самобутнього письменника, художника й етнографа Юрія Ференчука (1923–2014).

Сторожинецького й Глибочького. У книжці вміщено також світліни писанок і кілька репродукцій живописних робіт гуцульської тематики Юрія Ференчука, які зберігаються тепер у музеях і приватних збірках.

Видання представила автор проекту та його упорядник Ната-

ля Суруджій — лікар, психолог і майстер писанкового розпису. Пані Наталя ознайомила присутніх із життєписом українського патріота, його мистецьким спадком і представила дві його книжки спогадів “Буковинські Карпати

Юрій Ференчук

у вогні повстання” та “Кров Кенгіра”.

В основу мемуарів Юрія Ференчука лягли його спогади й аналіз національно-визвольної боротьби на Гуцульщині та криваві події Кенгірського повстання.

Захід відбувся в День пам’яті жертв політичних репресій. Символічно цього дня прозвучала й відома “Мелодія” М. Скорика у виконанні квартету викладачів Коломийської дитячої музичної школи № 1 під керівництвом заслуженого працівника культури Івана Арсенича.

Оксана ЯСІНСЬКА,
голова первинного осередку МРТ “Просвіта” в НМНМГП імені Й. Кобринського

Приводом для такої зустрічі стало альбомне видання “Писанки наших бабусь. Збірники писанок Юрія Ференчука”, куди ввійшло понад 1700 акварельних замальовок.

Це унікальне зібрання, що стало результатом двадцятирічної наполегливої пошукової праці, поєднало малюнки писанок майже ста майстринь із сіл п’ятих районів Буковини: Вижицького, Путильського, Кіцманського,

Львів згадує Романа Іваничука

Роман Іваничук дуже любив, щоб його книги народжувалися в один день із ним. Кожну нову книгу цілував і тишився їй, як мала дитина бажаному подарункові. І нова, найльвівськша, тому і “Львівська книга” — вийшла на самісінький день народження письменника. Ми скомпонували її зміст ще за життя Майстра, в Глинній Наварії, в будинку доньки Наталі, в колі друзів. У “Львівську книгу” Романа Іваничука увійшли твори, об’єднані темою рідного міста, — історичний роман “Манускрипт з вулиці Руської”, візія “Смерть Юди” та есеї “У львівській обителі муз”. Та справжнім шедевром серед цих творів є “Манускрипт з вулиці Руської”. Допоки існуватиме Львів і притягуватиме до себе людей незбагненною магією, доти кожне нове покоління буде читати цей самобутній роман, щоб глибше відчути таїну нашого славного міста.

Дівчатам з друкарні ЛА “Піраміда”, які з любов’ю переплітали всі книги Романа Іва-

новича, остання сподобалася найбільше. Сказали, що вона їм нагадує писанку.

В оформленні книги використано графіку львівського художника Михайла Барабаша, дизайн — Андрія Кіся, фото-портрет письменника — робота Романа Гериновича.

Василь ГАБОР

Мольфар людських душ

У Львівській обласній філармонії відбувся вечір-спомин про письменника, Героя України, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, почесного Голову товариства “Просвіта” Романа Іваничука. На заході виступили голова Львівської “Просвіти” Ярослав Пітко, Ігор Калинець, Юрій Брилинський, Василь Га-

бор, Галина Крук, Ярина Коваль, прозвучали музичні твори у виконанні дуету “Чотири шкельця” (Роман Біль, Ярослав Мука), гурту “ЯгОди”, які створили атмосферу присутності Великого Мольфара Людських Душ Романа Іваничука.

Сьогодні, коли, за словами Письменника, “живемо в добі, коли політики або нічого не знають і не можуть передбачити майбутнє, або суть безсилі коригувати хід історії, коли закони впливають із несправедливих засад, а якщо й справедливими народжуються, то не є чинні”, важко переоцінити значення його творчої спадщини, глибина та масштабність якої тільки починають нам відкриватися.

Тарас АНДРУСЯК

Франко незнаний

До 101-х роковин смерті Івана Франка в Музеї видатних діячів української культури відбулася розмова про замовчувані донедавна факти біографії Івана Франка і членів його родини. Присутні радо вітали почесних гостей заходу — знаних українських сценаристів Світлану Степаненко і Богдана Жолдака, а також Франкового онука Роланда Франка.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Після ґрунтовної, ілюстрованої документальними матеріалами розповіді завідувача Музею “Іван Франко і Київ” Лариси Каневської про унікальні й незнані епізоди з життя геніального Франка, про викривлене представлення його постаті та доробку в іконографії, в публікаціях його творів і навіть у мемуаристиці, своїми спогадами щодо створення документального фільму “Іван Франко” (2006) — про маловідомі сторінки Франкового життя — поділились автори сценарію цього досить цікавого фільму — кінокритик, ре-

дактор і продюсер, голова спілки “Кінематографіст” Світлана Степаненко та письменник, драматург і педагог Богдан Жолдак. А мистецтвознавець Петро Нестеренко презентував для фондової колекції Музею “Іван Франко і Київ” книжковий дарунок від себе і мистецький — від львівського художника-графіка Бориса Дроботюка. Книжковий подарунок Музею зробив і присутній на вечорі завідувач кафедри української літератури НПУ ім. М. Драгоманова проф. Володимир Погребенник. Усі глядачі були переповнені емоціями від перегляду презентованого фільму.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2017

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 73

на 1 місяць	11 грн 46 коп.	на півроку	65 грн 66 коп.
на 3 місяці	33 грн 68 коп.	на рік	130 грн 12 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи

Надія КИР’ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспредрук”, вул. Сім’ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у травні — 20 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

